

**R. Patris, Francisci Svarez, E Societate Iesv,
Metaphysicarvm Disputationvm, In Qvibvs Et Vniversa
Natvralis Theologia Ordinate Traditvr, Et Qvæstiones Ad
omnes duodecim Aristotelis Libros ...**

Suárez, Francisco

Mogvntiæ ; [Coloniæ Agrippinæ], 1630

Disp. XLVI. De intensione qualitarum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94179](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94179)

quies opponuntur priuatiue: ille autem mutationes in rigore non opponuntur, quia termini contrarii in esse remisso ut sic vere ac formaliter contrarii non sunt. Vnde cum Aristoteles negat in 5. Physic. motus contrarios posse esse simul, loquitur proprie ac formaliter de contrariis, quatenus veram oppositionem habent: sicut etiam in vniuersum negat contraria posse esse simul: quod intelligendum est secundum eum statum in quo vere sunt contraria.

Atq; hinc colligimus, quando termini mutationū ita se habent, ut in nullo gradu possint esse simul, tūc etiam mutationes contrarias in nullo gradu fieri posse simul in eodem subiecto. Exemplum sumere possumus ex motu locali, nam quia idem corpus non potest esse simul in duobus locis, nec secundum se totum, nec secundum eandem partem, ideo non potest moueri simul motibus contrariis secundum totum, aut secundum eandem partem. Anima vero rationalis, quæ informat diuersas partes, simul potest cum illis moueri motibus aliquo modo contrariis, quia simul esse potest tota in diuersis locis partialibus. Et consimili ratione existimo, actiones animi vitales & immanentes contrarias simul esse non posse etiam in gradib. remissis: quia actus ipsi vitales quoad hoc maiorem habent repugnantiam, quam alie qualitates physice, vel quam ipsi habitus, propter intrinsicum & actuale modum efficiendi, quem habent, & quia vnus actus actualiter destruit obiectum alterius. Nec refert, quod interdum potest homo tristiari ac delectari: quia, ut notauit Alexan. lib. 1. hatur. quæstion. in 12. & ex illo Zimara in tabula, verbo, *Contraria*: & D. Thom. 3. part. quæstione 84. artic. 9. ad 2. h. actus vitales non sunt contrarii, nisi sint de eodem obiecto: nemo autem simul tristatur & gaudet de eodem obiecto, formaliter loquendo, sed de diuersis: quod latius notauit & explicui in 1. tom. 3. p. disp. 28. sect. 3.

Satis fit fundamentis contraria sententia.

XV. **F**undamentum igitur principale contrariæ sententiæ solutum iam est. Ad secundum vero argumentum, quod est de qualitatibus mediis inter extreme contrarias, respondetur, verum esse interdum qualitatem mediam esse vere ac per se vnā, in qua non sunt contraria formaliter in esse remisso, sed tantum virtualiter. Et probabile est huiusmodi esse colores medios, rubeum, viridem &c. quia reuera sunt propriæ species coloris. Et fortasse de his loquitur Commentator 4. Metaphys. text. 27. vbi ait, contraria habentia medium, esse in medio in potentia, non in actu, id est, virtualiter, & non formaliter: statim enim adhibet exemplum de albedine & nigredine, ve sunt in colore medio. Quod expresse declarat 10. Metaphys. text. 7. dicens. *Non debet aliquis dicere, quod colores componuntur ex duobus scilicet albo & nigro: nempe formaliter. Et eodem modo posset exponi Diuus Thom. in 3. d. distinctione 14. articulo 2. quæstione 3. ad primum cum ait, In minus albo non est aliqua nigredo, sed albedo minus intensa. Quamquam ibi potius videatur loqui formaliter de minus albo ut sic: quod per se nec colorem medium, nec nigredinem requirit, sed albedinem remissam. Itaque non negamus, quin aliquando medium inter contraria esse possit vere vnum & virtute tantum continens extrema, & non formaliter, etiam in esse remisso, non quia repugnet omnia contraria sic esse simul, sed quia in aliquibus mediis qualitatibus sit perfecta mistio, per transmutationem extremorum in vnu medium virtute continens extrema. Hæc autem mistio non potest fieri semper in omnibus contrariis, sed solum imperfecte per formalem coniunctionem vtriusque contrarii in esse remisso, ut de tepiditate ex frigore & calore composita ostensum est. Et in habitibus animæ id etiam est manifestum, non enim coalescit vnus simplex*

habitus ex vitio, & virtute oppositis in esse remisso. Cur autem in quibusdam contrariis derur simplex medium virtute tantum continens extrema, in aliis vero minime, ex propriis rationibus diuersarum qualitatum nascitur, non vero ex generali oppositione contrariorum. In quo autem ordine ponendum sit temperamentum, quod erat aliud exemplum tactum in illo argumento, parum nostra refert, nam, qualecunque illud sit, non inde fit qualitates contrarias nunquam posse esse simul in esse remisso. Mihi tamen probabilius est, temperamentum non esse vnam simplicem qualitatem: sed mixturem imperfectam, seu collectionem primarum qualitatum in esse remisso cum certa proportionem, ut est communior sententia Philosophorum in libro primo de Generatione cap. 10. & 4. Meteor. cap. 1. Quibus locis Aristoteles huic fauet sententiæ: & aperte D. Thom. 1. part. q. 76. articulo 4. ad 4. & quodlib. 1. art. 6. ad 3. ex quibus testimoniis etiam confirmatur superior sententia à nobis posita.

De potentia Dei absoluta, quæ contraria possint esse simul.

XV. **V**ltimo loco dicendum superest, an de potentia absoluta possint contraria esse simul in esse inteso. Nam Iauellus & alii videntur hoc virtute negare dum agunt, ex huiusmodi contrariis inferri necessario contradictionem. Sed reuera non infertur, etiam si illud miraculum admittatur de potentia absoluta. Quia, ut supra dicebam, vnum contrariorum non habet immediatam ac formalem oppositionem negatiuam cum alio, sed eam infert mediate, quatenus effectus vnus est naturaliter incompensibilis cum effectu alterius, quam incompensibilitatem potest Deus impedire, & simul coniungere vtrumque effectum posituum in eodem subiecto, ita ut in re simul sit calidum ut octo, & frigidum ut octo. Et tunc in ordine ad diuinam potentiam affirmatio vnus non infert negationem alterius.

Erit autem tum quæstio solum de verbali denominatione, an illud subiectum appellandum sit calidum, vel frigidum, aut neutrum: posset enim imponi nomen quod collectionem vtriusque comprehenderet. Itaq; generatim loquendo, non inuenio in hoc contradictionem ex præcisa ratione contrarietatis: quia licet hæc contrariæ qualitates ex sua natura sint aptæ se expellere, non tamen est contra essentiam earum, quod Deus impediatur, ne illa aptitudo in actum reducat. Sicut etiam naturaliter repugnat duo corpora esse simul in eodem loco, & tamen Deus vincit illam repugnantiam, & simul illa constituit. Idem ergo potest facere in qualitatibus contrariis etiā quoad gradus repugnantes. Atq; ita tenet Palud. in 3. d. 15. q. 2. Qui etiam de actibus vitalibus contrariis idem sentit. Ego vero semper illos excipio propter contradictionem, quam includunt ex parte obiectorum, eo quod vnus destruat formale obiectum alterius, ut latius explicui in citato loco 3. p. in 1. tomo, disput. 38. sect. 3. Quibus nihil addendum occurrit: neque ibi dicta hic repetere necessarium est.

DISPUTATIO XLVI.

De intensione qualitatum.

Ecce est secunda proprietas qualitatis, quæ declarare hoc loco proposui, quia etiā natura sua abstrahit à materia, & in rebus spiritualibus inueniri potest. Est autem circa nomen intentionis aduertendum, duob. modis accipi posse. Primo & maxime vtitur pro mutatione illa per quam eadem qualitas magis ac magis in eodem subiecto sequen-

secundum eandem partem seu entitatē subiecti perficitur. Dico autem, *Eandem qualitas*, ut secundum augmentum per additionem nouæ qualitatis omnino distincte, quia de hoc satis dictum est in disputatione de habitibus. Dico etiam *secundum eandem partem*, ut distinguam intensiōem ab extensione, quæ fit per additionem partium qualitatis in diuersis partibus subiecti: estq; eiusdem rationis cum augmento quantitatis: unde non est propria qualitatum, sed cōmunis aliis formis materialibus, seu quantitatiuis. Alio modo sumi potest intensio pro latitudine, seu modo entitatis forme intēsisibilis & remissibilis, ratione cuius est capax illius mutationis quæ intensio etiam nominatur. Hoc igitur loco agimus præcipue de intensiōe hoc posteriori modo, nam tota huius materie difficultas consistit in explicanda hac latitudine vel modo talis forme, ratione cuius potest maiorem vel minorem effectum formalem subiecto conferre. In hoc ergo præcipue insistendum est, nam hoc explicato facile reliqua expedientur, quæ ad modum ipsius productionis seu mutationis pertinent: actandē explicabimus, quo modo hæc conditio sit propria qualitati.

SECTIO I.

Virum qualitas intensibilis & remissibilis sit in se indiuisibilis, vel composita ex gradibus entitatis.

I.

Suppono id, quod experientia notum est, dari qualitates aliquas capaces huius augmenti, quod intensiōem vocamus. In hoc cōueniunt omnes Philosophi cum Aristotele: & patet, nam eadem aqua, vel manus paulatim fit calidior, nō per extensionem caloris ad diuersas partes subiecti, sed secundum eandem partem, vel etiam secundum totum, ipsis sensibus, præsertim tactu, & visu manifeste experimur: & in qualitatibus & subiectis spiritibus, in quibus nō est extensio partium, est id euidentius, quia etiam in illis qualitas recipit hoc augmentum, ut amor, vel voluptas circa idem obiectum. Unde etiam ex principiis fidei certa redditur hæc veritas, nam gratia, charitas, & fides, augeri & perfici possunt in eodem subiecto indiuisibili, etiam absque aliqua extensione ex parte obiecti: illud ergo augmentum non potest esse nisi intensiū. Ratio autem cur hic modus entitatis, aut informationis subiecti, qualitatibus conueniat, generatim loquendo alia non est, nisi quia hæc est natura talium formarum: in particulari vero possunt diuersæ rationes in diuersis qualitatibus assignari, ut in sequente, & in quarta sectio. videbimus.

II.

*Qui oppositum sentit
videantur.*

Contra hanc sententiam referri potest opinio eorum qui dicunt, cum forma intēdi videtur, non perfici eandem formam, sed mutari vnam imperfectam in aliam perfectiorem. Quam sententiam tenet Goffred. quodlib. 11. q. 3. quem secutus est Durand. in 1. d. 17. q. 7. n. 25. & in eandem citantur Auicenna, Gilber. Porret. & Albertus à Nipho 3. Metaphys. disp. 11. c. 3. & Burl. tractatu de intensiōe. form. Ex qua opinione plane sequitur, vnam, & eandem formam non esse intensibilem & remissibilem, sed inter qualitates eiusdem speciei vnam esse commutabilem in aliam perfectiorem indiuidualiter: & sic dici vnam formam intēdi, aut esse intensiorem alia. Quam vero falsā sit hæc sententia, paulo inferius videbimus.

Prima sententia asserens qualitates, esse intensiōem recipiant, esse indiuisibiles.

III.

Hoc supposito, difficultas est in quo consistat hæc latitudo intēsiua qualitatis, & quo modo eadem

forma seu qualitas possit maiorem vel minorem effectum formalem eidem subiecto conferre. In qua re duas inuenio extreme discrepantes sententias. Prima est qualitate intensibilem & remissibilem in se esse indiuisibilem in sua entitate, absque vlla partialium qualitarum compositione intensiua in ordine ad idem indiuisibile subiectum: eiusq; intensiōem & remissionem solum in hoc consistere, quod eadem indiuisibilis forma perfectius, vel minus perfecte afficit idem subiectum. Hæc opinio est communis inter discipulos D. Thomæ, putantq; sumi ex doctrina eiusdem D. Thomæ, 1. 2. quæst. 52. artic. 1. & 2. & 2. 2. q. 24. articulo 5. Quibus locis Caietanus idem docet, & 1. 2. quæst. 54. articulo. 4. & Capreolus in 1. distinct. 27. quæst. 2. Heru. ibi quæstione 5. & quodlib. 6. quæst. 11. Soncin. 8. Metaphysicæ quæst. 21. Iauellus q. 6. Idem tenet Henric. quodlib. 5. quæstione 5. & quodlib. 9. quæst. 13. Et tribuitur hæc sententia Aristoteli 3. Physic. text. 84. dicenti. *Ex calido fieri magis calidum, nullo facto in materia calido.*

Fundamentum huius sententiæ esse videtur, quia non possunt in eadem forma accidentali, informante idem subiectum ut sic, distinguui diuersæ entitates seu partes eiusdem entitatis, quæ sint inter se realiter distinctæ & vnite: ergo necessario talis qualitas esse debet simplex. Antecedens probatur, nam vel illæ entitates sunt eiusdem speciei vel diuersarum. Si diuersarum, non poterunt proprie componere vnam qualitatem nisi forte per accidens per quandam collectiōnem vel subordinatiōem: & ita non poterunt facere intensiorem qualitatem: quia qualitas intensior tota est vna & eiusdem rationis. Si vero illæ entitates sunt eiusdem speciei, non possunt simul esse, & distinguui in eodem subiecto. Et præterea sequitur ex tali compositione, intensiōem qualitatis esse profusius eiusdem rationis cum extensione, solumque differre, quod in extensione partes qualitatis sunt in diuersis partibus subiecti. in intensiōe vero sunt in eadem parte subiecti, seu in eodem indiuisibili subiecto. Ex quo sequuntur multa absurda, nimirum, quod sicut multiplicatio extēsiua qualitatis est quasi per accidens ad perfectionem qualitatis, ita etiam intensiua. Item, quod sicut illa potest crescere in infinitum, quantum est de se, si in subiecto sint partes, ita & hæc possit in infinitum procedere, quantum est ex se, per cōgregationem plurium partium similium eiusdem qualitatis in eadem parte subiecti: nam si non repugnat aliquem numerum partium qualitatis congregari in eadem parte subiecti, nec maiorem, & maiorem in infinitum repugnat. Et alia similia absurda possunt facile inferri, quæ inferius etiam attingimus.

Primus modus explicandi dictam sententiam, refertur & improbat.

Quoniam vero difficile est explicatu, quomodo eadem qualitas indiuisibilis possit habere diuersos modos informandi subiectum perfectius aut minus perfecte, ideo in hoc explicando non parum laborant authores præmissæ opinionis, & inter se diuisi sunt. Nam quidam eorum aiunt qualitatem eandem & indiuisibilem secundum entitatem essentiam posse habere existētiās diuersas, vnam perfectiorem altera, & in hoc differre formam intensam à remissa quod habet perfectiorem existētiā, non vero perfectiorem entitatem essentiam. Ita sentit Aegid. quodlib. 2. quæst. 14. vbi ait, qualitatem nō esse intensibilem secundum essentiam, sed tantum secundum esse in subiecto. Item tenet Astudillo 1. de Generatio. q. 8. & citat Capreol. in 1. d. 17. q. 1. art. 2. qui non aperte loquitur, imo interdum insinuat oppositum, præsertim in 4. concl. Respondendo autem ad argumenta Gregorii contr. 5. & 6. conclusiōem, illam sententiam insinuat, quanquam interdum de existētiā,

ria, interdum de inhaerentia loqui videatur: cum tamen haec distincta sint.

Hec ergo opinio intellecta de existentia mihi videtur incredibilis & improbabilis. Primo, quia verius est existentiam & essentiam actualem in re non distinguere, quare impossibile est unam variari, & non aliam. Secundo, quia licet essentia in re distincta, sunt tamen naturaliter inseparabiles, eo quod existentia sit intrinsecus actus essentiae actualis. Tercio, quia agens quantum inducit de essentia formae, tantum potest inducere de existentia: ergo si simul inducit totam entitatem essentiae, simul etiam inducit totam entitatem existentiae. Dices, posse esse impedimentum, per existentiam ex parte subiecti: Sed contra, quia si est in subiecto repugnantia, quae impedit, ne fiat tota existentia, impedit etiam, ne fiat tota essentia. Patet consequentia, tum quia essentia non fit ab agente, nisi quatenus illi datur existentia: Imo proprie non significat res existens, tum etiam, quia existentia intrinsece comitatur essentiam, & e converso essentia adstatuatur per existentiam: ergo subiectum aequè impedit, vel non impedit actionem agentis quoad utrumque. Quarto, quia vel ipsa existentia est indivisibilis entitativè, vel habet partes, ex quibus componitur, & quae paulatim fiunt. Si hoc posterius dicatur, eadem difficultas erit de existentia, quae proposita est de essentia: neque est ulla ratio ob quam ille modus compositionis magis admittatur in existentia, quam in essentia. Si vero dicatur primum, non magis poterit indivisibilis existentia esse perfectior, & minus perfecta, quam indivisibilis essentia.

Nisi forte quis respondeat, quod Capreo. insinuat, cum forma intenditur, amittere existentiam, & acquirere perfectiorem, adveniente una, & definiente alia minus perfecta. Sed hoc tam est incredibile, quam quod supra ex Goffredo referebamus, nempe, in intentione semper amitti totam formam precedentem, & acquiri novam. Rationes enim, quae contra illam sententiam fieri solent, eque contra hanc procedunt. Prima est, quia actio intensiva non est corruptiva formae, quae intenditur: nihil enim corrumpitur a suo simili, similiter autem talis actio non est corruptiva existentiae similis formae propter eandem rationem, & quia quantum experientia & sensu colligi potest, evidenter est, solum nihil de lumine aeris corrumpere, quando illud perficitur: & alioqui nulla est ratio, quae cogat hoc asserere praeter omnem sensum, & in existentia, siue in existentia formae.

Secunda ratio est, quia si in intentione talis sit mutatio, similis fieret in remissione, ergo cum aqua, v. g. reducit ad pristinam frigiditatem, & remittit calorem, expellit totum calorem perfectum, & alium imperfectum acquirit: à quo ergo agente inducitur ille calor minus perfectus in eo instante, in quo perfectior expellitur? Suppono enim contra: tum agens omnino esse separatum, & consequenter ab illo produci non posse: nec vero ab ipsa forma aquae, ut per se constat: ergo impossibile est illo modo fieri remissionem, sed potius fieret instantanea delitio totius qualitatis contrariae. Haec autem ratio aequè procedit de existentia nam si semel tota existentia caloris expellitur ab aqua, non est agens, à quo alia existentia caloris, licet minus perfecta introduci possit. Dices, manare intrinsece ab essentia caloris, quae semper manet eadem. Sed contra, quia repugnat existentiam manare active ab essentia, ut supra late tractatum est. Item, quia si tota existentia auferatur, ergo etiam auferetur inhaerentia, quia haec supponit ordine naturae existentiam: quomodo ergo potest non corrumpi illa forma, quae naturaliter pendet à subiecto mediante tali inhaerentia & existentia.

Tertia ratio est, quia si tota forma mutaretur in intentione, impossibile esset alterationem esse continuam, quod infra probabimus esse falsum. Sequela patet, nam supponamus esse in subiecto calorem

ut unum, & intendi usque ad quartum gradum: si ergo calor ille, quando sit ut duo amittitur omnino, & alius ut duo totus introducit, & rursus ut ille calor ut duo fiat ut tria debet ipse expelli, & alius perfectior introduci, interrogo quantum temporis duret in subiecto calor ut duo. Si enim duravit per aliquod tempus: ergo toto illo tempore cessavit alteratio, neque ultra processit, & ita non est continua intentio. Si vero duravit solum per instans procedet ulterius argumentum ad gradum tertium: tunc enim impossibile est calorem ut tria durare tantum per instans, quia non dantur duo instantia immediata, & ideo necesse est, quod duret per aliquod tempus intermedium inter duo instantia inceptions & delitionis, in quo tempore non procedet intentio: nam si procederet: iam corrumpere calor ut tria ex dicta hypothesi: ergo impossibile est intentionem esse continuam, si in illa sit commutatio totius formae.

Et confirmatur ac explicatur, nam si calor ut unum est qualitas indivisibilis, & similiter calor ut duo est etiam indivisibilis qualitas distincta à priori, & perfectior illa, eamque expellens à tali subiecto, & sic de ceteris gradibus, interrogo rursus an inter calorem ut unum & ut duo sit alia qualitas media perfectior, quam calor ut unum, & minus perfecta quam ut duo: idemque interrogandum erit in singulis gradibus, scilicet, an inter calorem ut duo, & ut tria detur aliquod aliud medium, &c. Si enim non dantur aliae qualitates mediae, sed immediate fit transitus à prima qualitate, quae dicitur ut unum, ad secundam ut duo, & ab hac ad tertiam, & sic de aliis. evidens est alterationem non esse continuam, sed fieri quasi per tot saltus, seu mutationes indivisibiles, quot dicuntur esse gradus qualitatis: quia cum omnes illae qualitates indivisibiles sint ex natura rei indivisibiliter fiunt in eodem subiecto, & ideo fieri non possunt, nisi per mutationes intrinsece indivisibiles, ex quibus non potest componi continua successio. Si autem inter qualitates primi & secundi gradus datur qualitas media, quae rursus, an inter calorem ut unum, & illam mediam qualitatem detur alia qualitas media: nam si non datur redit argumentum factum, quia addendo unum vel aliud medium augetur numerus mutationum instantanearum, non tamen propterea sit successio continua. Si vero ultra illud medium datur aliud, & sic proceditur in infinitum, sequitur, in successu continuæ intentionis infinitas qualitates totales indivisibiles ac realiter distinctas acquiri & amitti, quod videtur inintelligibile. Neque enim potest in mutatione intelligi continuas, si in ipso termino mutationis non sit: termini autem illi cum indivisibiles sint, non possunt continuari, & consequenter impossibile est talem multitudinem infinitam, cum discera sit, tempore finito pertransiri, ut probat factum argumentum ex duratione sumptum. Hic autem discursus totus aequè procedit de mutatione existentiarum indivisibilium, ut facile patebit applicando rationes sub eadem forma, non enim fundatur in peculiari conditione formae quoad entitatem essentiae, sed absolute procedunt de quacunque successione entitatum indivisibilium.

Quarto & ultimo sumitur speciale argumentum contra praedictam explicationem, quia in intentione non solum perficitur forma quoad esse, sed etiam quoad ipsam entitatem essentiae, etiam secundum eos, qui hac in re ipsa distinguunt, ut patet ex Capreolo supra, conclusio. 4. ubi adducit Divum Thomam 2.2. quaestione 24. articulo 4. ad tertium, dicentem: *Propriam vocem ignorare, qui dicunt, qualitatem, cum intenditur, non augeri secundum suam essentiam, sed solum secundum radiationem in esse: Quia cum sit accidens eius esse est inesse: Unde nihil aliud est ipsam secundum essentiam augeri, quam eam magis inesse subiecto, quod est eam magis in subiecto radicari.* Et similia habet D. Thomas quaest. 1. de virtutibus. artic. 11. & in 1. sententiarum dist.

fini. 17. quæst. 2. art. 1. Ex eisdem locis potest hoc ipsum confirmari, nam per intentionem crescit forma in virtute agendi: ergo crescit in ipsa entitate formæ, etiam, ut est entitas essentialis: quia illa re vera est formale principium agendi, siue habeat esse distinctum, siue non. Virtus ergo agendi non crescit ex solo argumento existentie, si hæc distincta est, sed oportet ipsam essentiam augeri.

XII.
Obiectioni
satisfacta.

Dices (quod est argumentum Egidii) essentia consistit in indivisibili: nam species sunt sicut numeri 8. Metaphysic. ergo non potest essentia ipsa augeri. Respondetur, in his terminis esse æquiuocationem, ut notauit Niphus 8. Metaphysic. disp. 11. c. 4. nam augeri essentiam dupliciter intelligi potest. Vno modo quantum ad partes essentielles ut essentielles sunt, & per genus & differentiam explicari possunt. Et hoc modo est verum non posse augeri essentiam, sed consistere in indivisibili, & sic tam est verus calor, & tam essentialiter perfectus ut vnum, ac ut octo. Alio vero modo potest dici augeri essentia quantum ad entitatem ipsius essentis, & quasi integritatem eius, ut v.g. quando linea bipedalis fit tripedalis, essentia lineæ Metaphysicæ seu essentialiter non augetur, tamē ipsamet entitas essentialis lineæ augetur, & fit maior quasi integraliter, & idem est suo modo in aqua vel in igne. Ad eundem ergo modum dicimus, per intentionem perfici ipsamet essentiam formæ, non quia fiat essentialiter perfectior, sed quia entitativè, modaliter, aut integraliter, vel quouis alio nomine appelletur, ipsa met entitas essentialis formæ perficitur, de qua perfectione inquiritur in quo consistat, si forma ipsa, & entitas essentialis indivisibilis est, cum ostensum sit, non posse consistere in variatione formarum, aut existentiarum.

Propositur secundus modus explicandi eandem sententiam, & improbat.

XIII.

Est igitur secundus modus explicandi eandem primam sententiam, nimirum, eandem indivisibilem formam magis aut magis perfici per intentionem, quia magis ac magis educitur de potentia subiecti, per quam educationem magis ac magis radicitur in subiecto. Ita loquitur etiam Capreolus supra conclusionem 5. Caietan. 1. 2. quæstiones 2. articulo secundo, in fine. Sed cum educi de potentia subiecti nihil aliud sit, quam quod id, quod erat in potentia tantum, fiat in actu, dependent & in fieri, & in esse à subiecto, explicandum superest his auctoribus, quomodo illa forma magis ac magis educatur, si entitas eius indivisibilis est. Nam cum primum talis forma cœpit actu esse in tali subiecto,educta fuit de potentia in actum, ergo, si est indivisibilis, cum primū fuiteducta, tota fuiteducta, & secundum se totam, nam in re indivisibili non potest intelligi, quod secundum aliquid siteducta, & secundum aliquid maneat in potentia: sic enim aut res indivisibilis in re ipsa diuiditur, aut eidem rei indivisibili contradictoria simul tribuuntur, scilicet esse in actu, & manere in potentia. Quomodo ergo eadem forma indivisibilis potest magis ac magis educi? Aut quid est illud, quod de nouo educitur, si tota forma priuseducta erat?

XIV.
Eiusdè præ-
dictæ ratio-
nis.

Ad hoc responderi potest ex dictis auctoribus, formam intensibilem magis ac magis educi, idem esse, quod magis ac magis vni subiecto. in huiusmodi enim forma accidentali duo sunt, vnum est entitas formæ, in qua includo essentiam actualem cum existentia, siue hæc distincta sint, siue non, nam ad præsens non refert, ut ex dictis contra præcedentem sententiam constat. Aliud est vnio talis entitatis ad subiectum: quam esse aliquid ex natura rei distinctum ab ipsa entitate formæ, sepe est in superioribus ostensum, præsertim disp. 15. Præter hæc autem duo nihil

aliud fingi, aut excogitari potest in huiusmodi forma, præsertim quod possit ad intentionem conferre. Cum ergo ratio facta, euidenter ostendat, formam ipsam, si indivisibilis est, & semper eadem manet, non posse secundum entitatem suam magis ac magis educi, sed simul totam, relinquitur ut illa maior educio solum possit in vnione consistere: vtrumque enim fit per educationem, & ideo ut forma dicatur magis educi, satis est, ut magis vniatur, propter quod etiam optime dicitur magis radicari. Et ita tandem videtur hanc sententiam exponere Caiet. citato loco, vbi ait, per intentionem simplicem essentiam formæ perfici, in hoc ipso, quod subiectum sibi magis subiicit formaliter. Quid autem sit magis sibi subiicere subiectum formaliter, ipse non explicat. Videtur autem id docere D. Tho. 2. 2. q. 24. art. 5. ad 3. vbi ait, in mutatione secundum magis & minus. Non oportet, quod aliquid insit quod prius non insuerit, sed quod magis insit, quod prius minus inerat. Idem autem sunt inhærentia, & vnio. Totæ ergo augmentatio aut perfectio intentionis est in vnione, seu ratione vnionis. Atq; hæc expositio videtur communius recepta in Schola D. Tho.

Contra eam vero applicari posse videntur, eum eadem proportionem & efficaciam, rationes omnes quæ contra præcedentem expositionem allatæ sunt. Duobus enim modis intelligi potest hæc mutatio, vel maior perfectio in vnione formæ, quæ intenditur. Primo, quod ipsa etiam vnio indivisibilis sit, & consequenter tota simul fiat, ac subinde non perficiatur, si si quatenus quædam imperfecta vnio tollitur adueniente alia perfectiori per actionem intentionis. Secundo modo intelligi potest in ipsamet vnione esse quandam latitudinem, ratione cuius paulatim fieri, & crescere possit, ad eum modum, quo vnio animæ rationalis ad corpus crescit crescente corpore, seruata differentia, quod hic augmentum est extrinsecum, ibi vero intensiū. Si ergo hæc sententia intelligat, vnionem fieri & perfici priori modo contra eam manifeste procedunt rationes factæ contra præcedentem. Prima, quod per intentionem nihil positum tollitur à forma, quæ intenditur, nam agens simile non dissoluit vnionem similis formæ: neq; id est consentaneum rationi, aut sensui. Secunda, quia alias etiam in remissione dissolueretur statim à principio tota vnio, neq; esset agens à quo posset iterum forma vni: unde non fieret remissio, sed totalis corruptio formæ.

Tertia, quia non posset alteratio esse cōtinua, quia si vnaquæq; vnio in se est indivisibilis, tota simul per mutationem indivisibilem fieri debet, & consequenter intentio erit successio mutationum indivisibilium quæ non potest esse continua, tum quia indivisibilia continuari non possunt: tum etiam, quia secundum coexistentiam ad tempus nostrum fieri non potest, ut omnes mutationes illæ durent per solum instans, si immediate & sine interruptione actionis vna post alteram succedit: quia post instans immediate sequitur tempus: si ergo vna durat per solum instans, altera quæ immediate sequitur, necessario durat per tempus, quia incipit coexistendo tempori, quod tempus durationis eius necessario erit ita determinatum, ut claudatur inter duo instantia: quorum vnum sit vltimum non esse talis mutationis per respectum ad nostrum tempus, aliud vero sit instans definitio: nam siue assignetur extrinsece per primum non esse, siue intrinsece per vltimum sui esse, aliquid tamen assignandum est. Pro illo ergo tempore non procedet intentio, sed in eodem statu manebit, & ita non erit continua. Quod si mutationes illæ non immediate sibi succedant, sed inter vnā & alteram tempus aliquod intercedat, iam erit discreta, & non continua actio.

Quarta ratio sit, quia hoc modo non perficeretur forma, quæ intenditur quoad entitatem essentialis aut existentis, sed solum quoad vnionem seu inhærentiam.

rentiam: quod est contra Diuum Thomam, & rationes superius factas. Vnde Caietanus supra, dicit essentiam forme perfecti hoc ipso, quod subiectum sibi magis subiicit. Et infra ait. *Semper quando est intensior, fit perfectior secundum essentiam, esse, & in se subiecto.* Et idem sentit Capreolus & alii. Nihilominus tamen probatur sequela, primò à simili, nam cum anima rationalis vnitur maiori corpori aut melius disposito, non perficitur in entitate suæ essentia, quia solum perficitur in vnione: ergo si dum forma intenditur sola vnio perficitur, non perficitur ipsa forma secundum entitatem essentia, vel existentia. Deinde, quia si supponamus, duos calores, vnum intensum & alium remissum, separari à subiecto: & ita conseruari; iuxta prædictam sententiam, illa duæ qualitates erunt æque perfectæ: ergo signum est, calorem intensiorem non fuisse factum perfectiorem in sua entitate essentia, aut existentia. Ratio denique est, quia vnio est aliquid ex natura rei distinctum ab entitate formæ, & sola vnio est, quæ perficitur: ergo non perficitur entitas ipsius formæ in se. Dicitur fortasse, verum quidem esse non perfici entitatem formæ alia perfectione distincta ab vnione, per ipsam vero perfici: quia ipsa inhærentia est naturalis modus, atque adeo perfectio talis formæ. Sed hoc modo etiam potest dici perfici anima, dū vnitur corpori, non tamē vere ac proprie dicitur perfici in entitate essentia. Et quidquid sit de modo loquendi, id non videtur ad rem ipsam sufficere, vt probare videtur ratio à posteriori sumpta ex virtute agendi, quæ crescit per intentionem, nam forma non agit formaliter per inhærentiam, sed per suammet entitatem: ergo cum crescat interna vis agendi, signum est, ipsam entitatem in se ipsa augeri & perfici. Nec refert dicere, inhærentiam esse conditionem requisitam ad agendum, & ex perfectione conditionis requisita solere etiam augere facilitatem aut vim agendi, saltem quoad modum, vel quia tolluntur impedimenta. Hoc (inquam) non satis est, nam inhærentia in tantum est accidenti necessaria ad agendum, in quantum est illi necessaria vt possit esse, si ergo tota entitas & existentia qualitatis æque bene conseruatur in esse secundum se ipsam cum imperfecta inhærentia, sicut cum perfecta, etiam si non æque se communicet formaliter subiecto, habebit eandem vim agendi in aliud, & æque poterit exercere illam. Maxime, quando subiectum nihil confert ad actionem, nisi vt sustentans talem qualitatem.

Præter has vero rationes possumus addere aliam, quæ peculiariter ostendit, huiusmodi mutationem inhærentia vel vnionis non esse naturaliter possibilem in forma, præsertim non subsistente, sed dependente in fieri & esse à subiecto per talem vnionem. Hoc autem declarari potest primo, quia talis forma, cum sit in se omnino vniformis & indiuisibilis, non videtur esse capax diuersarum vnionum indiuisibilium respectu eiusdem subiecti: vnde enim habere possunt vniones illæ diuersitatem?

Secundo, difficilius intelligitur quomodo vna earum vnionum sit perfectior alia: si condisiunguntur omnino tanquam modi indiuisibiles, quorum vnus non includitur in alio. Interrogo enim, an illi modi in suo ordine sint diuersarum essentiarum, aut quasi eiusdem speciei. Si primum: quomodo possunt esse connaturales eidem qualitati simplici secundum speciem? Si secundum: vnde habent illi modi distinctionem in eadem qualitate respectu eiusdem subiecti? Vel si in eis est possibilis illa distinctio, cur non etiam inter partiales gradus formæ? Idem quomodo vnus est perfectior alio, si sunt eiusdem speciei & omnino simplices? vel, si hoc etiam in eis admittitur, cur non in gradibus? Denique, quomodo vnus expellit alium, cum sint eiusdem rationis? Et per sese est intellectus difficillimus, quod forma pendens à subiecto amittat vnionem cum illo, vt in eo magis

Tom. II. Metaphys.

radiceatur, eique perfectius vnatur.

Tertio, si illa forma est capax diuersarum vnionum, cur à principio non vnitur subiecto quantum vnibilis est. Nam sicut naturalis qualitas naturaliter agit quantum potest, ita etiam naturaliter informat quantum potest, ergo si tota qualitas est in subiecto, necessario vnitur illi perfectissimo modo quo potest saltem ex naturali propensione quam habet ad informandum subiectum, secundum quam ex necessitate nature causat. Dicitur fortasse, hoc esse verum nisi ex parte subiecti sit impedimentum, vel indispositio. Sed contra, quia interdum est forma remissa, etiam si nulla sit indispositio ex parte subiecti, vt inferius ostendemus. Respondebitur, saltem ex parte agentis semper interuenire aliquid impedimentum, ob quod non potest tam perfecte vnire formam. Sed contra, nam si actiuitas agentis est iussiciens ad producendum totam entitatem formæ cum tota perfectione entitatiua eius: & alioqui subponimus, ex parte subiecti secundum se nullam esse indispositionem vel impedimentum; quæ ratio afferri potest ob quam eadem virtus & efficientia non sufficiat ad vniendam talem formam subiecto quam perfectissimè vnire potest: quandoquidem iam illa extrema sibi sunt præsentissima, & inter ea non est repugnantia, sed potius naturalis propensio ad perfectam vnionem. Quin potius Henricus, & alii, vt supra dixi disputatione decimaquinta, probabiliter asserunt, etiam seclusa actiuitate extrinseci agentis, formam naturaliter sese vnire suo proximo susceptiuo, si ita time sibi adsint, & alias nullum sit impedimentum.

Superest vt dicamus de alio membro primi dilemmatis. Potest enim quis dicere, vnionem hanc forme intensibilis cum subiecto non esse indiuisibilem, nec perfici per mutationem vnus minus perfectæ in aliam perfectiorem, sed habere latitudinem, & perfici per augmentum præexistentis vnionis. Quem modum videntur magis indicare Thomistæ, & præsertim Caietanus citato loco, dum ait. *In intensione perfecti qualitatem secundum essentiam, esse & inesse, & subdit, Nec aliqua ibi interuenit corruptio, sed sola omnium prædictorum augmentatio.* Veruntamen hæc etiam pars videtur efficacissimis rationibus impugnari. Et primo quidem, quarta ratio facta à priori membro contra hoc etiam procedit, nimirum, hoc modo non perfici qualitatem quoad entitatem essentia, sed solum quoad vnionem, vt facile constabit applicando omnia ibi dicta. Secundo fere totus vltimus discursus factus in præcedente membro procedit etiam contra hanc partem. Nam reuera est difficillimum intellectu, quod entitas indiuisibilis quoad perfectionem intensiuam, quæ non est subsistens, sed natura sua necessario vnita & pēdens à subiecto, sit capax diuisibilis vnionis & habentis latitudinem intensiuam. Nec satis concipi potest, in quo consistat illa maior, & maior vnio, quandoquidem tota forma secundum se totam est vnita tali subiecto. Et confirmo, nam si tota forma est vnita subiecto: ergo confert illi totum effectum, quem potest conferre: ergo non potest intelligi quod magis vnatur, aut quod maiorem effectum formalem illi conferat. Prima consequentia patet, quia sicut non potest forma vniri subiecto, quin conferat ei effectum formalem: ita etiam non potest tota vniri, quin totaliter vnatur ad formalem effectum conferendum, quantum potest.

Sed instatur, tum in forma substantiali, præsertim illa, quæ informat corpus organicum, quæ non æque informat singulas partes materia, etiam si tota eis vnatur: tum etiam in quantitate, quæ licet tota sit vnita subiecto, non semper æque extendit, nam interdum occupat maiorem locum, interdum minorem. Sed primum exemplum retorqueri in primis potest, nam forma substantialis, quatenus indi-

ss 2 uili

XX.

XXI.

Caietani
sententia.

XXII.
Obiectioni
occurritur.

uilibilis vel similis est, nō potest habere diuersam, & inæqualem vnionem ad materiam, sed sicut tota informat materiam, ita etiam informat, & vnitur illi quantum potest: ergo similiter qualitas prout est indiuisibilis, & respicit idem subiectum, semper informat illud quantum potest. Deinde, in formis substantialibus informantibus corpora heterogenea (excepta anima rationali) sicut in partibus diuersimodis dispositis censetur esse partiales vniones formæ inæqualiter perfectæ, ita verisimilius est, etiam ipsas partes formæ esse aliquo modo dissimiles, seu inæquales in suis entitatibus partialibus, nam probabilius est omnes illas formas esse diuisibiles & conitantes ex partibus informantibus partes materiæ, non videtur autem verisimile, illas partes formæ, quæ requiruntur in materia dispositiones valde dissimiles, esse inter se in suis entitatibus omnino similes. Quocirca si proportionalis fiat comparatio, talis forma semper vnitur materiæ, & informat illam quantum potest, comparando, scilicet totam formam ad totam materiam, & singulas partes formæ, ad singulas partes materiæ sibi proportionatas.

De rationali tandem anima, quamuis constet, in diuersis partibus organicis diuersos habere effectus accidentales & secundarios, non tamen est ita constans vnionem ipsam substantialem ad diuersas partes materiæ esse diuersæ rationis, quia illa diuersitas in effectibus secundariis potest provenire ex diuersitate accidentium, & non ex diuersitate vnionis. Admittamus vero id, quod est satis verisimile, totalem vnionem animæ rationalis ad corpus heterogeneum esse in se al quo modo heterogeneam, quia, cum dispositiones materiæ multum conferant ad vnionem, verisimile est, partiales vniones ad partes materiæ diuersimode dispositas esse in aliquo modo dissimiles, & inæqualis perfectionis. Hinc vero nullum argumentum ad rem, de qua agimus, sumi potest. Tum quia hoc est singulare in anima rationali propter eminentem perfectionem eius, & quia subsistens est: unde etiam habet quod possit tota informare totum, & tota singulas partes, itemque vt possit tota informare maius & minus corpus extensiuæ, sine additione ipsi facta, nisi tantum quoad vnionem, quod nulli alii formæ conuenit. Tum etiam, quia licet hæc anima inæqualiter informet diuersas partes, tamen singulas informat quantum potest, iuxta illarum dispositionem, nec respectu illarum potest illa vnio esse magis vel minus perfecta: ex quo, si proportionale fiat argumentum, potius confirmatur quod intendimus.

XXIII.

Aliud vero exemplum de quantitate multo minus est ad rem: nam eadem quantitas si in eius entitate nulla fiat additio vel diminutio, non potest aut diuersam vnionem habere ad materiam, aut maiorem vel minorem effectum formalem ei conferre: semper enim æque extendit partes materiæ in ordine ad se: extensio autem in ordine ad locum non est formalis effectus quantitatis, sed præsentia localis supposita tali raritate, vel densitate: & vnaquæque ex his formis seu affectionibus semper habet in subiecto totum effectum formalem, quem habere potest ratione suæ entitatis. Unde tandem confirmari potest hic discursus ratione facta in superiori: quia licet daremus in vnione eiusdem qualitatis indiuisibilis esse latitudinem, nihilominus qualitas semper vniretur subiecto perfectissime, & quantum posset, præsertim si ex parte subiecti nulla esset indispositio vel repugnantia, quod tamen constat non ita fieri: ergo signum est non consistere intensionem in sola latitudine vnionis.

XXIV.

Tertio ac præcipuè argumentari possumus ad hominem contra hanc expositionem, quia si vnio formæ, quæ intenditur, habet in se latitudinem intensiuam, aut illa latitudo consistit in hoc, quod illa vnio constat ex partibus in re distinctis, quarum vna ad-

ditur præexistenti cum sit intensio, & ex utraque simul confurgit quædam maior vnio, à qua denominatur forma magis radicata, & intensiva, vel in ipsa etiam vnione nulla est talium partium distinctio, aut realis additio. Hoc posterius dici non potest, primo, quia hoc est asserere illam vnionem esse indiuisibilem, quia non constat ex partibus in re distinctis. Ex quo aperte sequitur, talem vnionem necessario fieri simul totam, quia quod indiuisibile est, non potest paulatim fieri: quia hoc est fieri per partes, quod repugnat rei indiuisibili. Tertio, quia, si neque in entitate formæ tantæ essentia, quam existentia, aliqua sit additio, neque etiam in ipsa vnione: ergo in nulla re vel modo talis formæ sit augmentum: quia augmentum reale sine additione in aliqua re, vel modo reali nec mente concipi potest: in huiusmodi autem forma tantum est entitas aut vnio eius: si ergo in neutro horum sit additio in nulla re, vel modo reali sit additio: ergo nullum sit reale augmentum. Et confirmatur, nam ipsa forma dicebatur iuxta hanc sententiā nō augeri in se ipsa ratione sui, sed ratione vnionis, quia entitas formæ est indiuisibilis, & ei vt sic nihil additur, si ergo etiam vnio est indiuisibilis, & ei vt sic nihil additur, non poterit ipsa perfici ratione sui, sed ratione alterius. Quid ergo est illud? est sane inexplicabile: & quomodo, cumque explicetur aut fingatur, de illo rursus interrogabo, an sit aliquid indiuisibile, vel latitudinem habens, & additionem recipiens: quod cumque enim horum asseratur, simili proportionem, eodemque dilemma refutabitur. Hæc igitur pars manifeste est impossibilis, consequenter procedendo iuxta illam sententiam.

At vero, si vnio ipsa latitudinem habet, eique sit additio partium vnionis, procedunt contra hanc sententiam omnia argumenta, quibus auctores huius primæ opinionis probant nō posse dari latitudinem & additionem partium in ipsa forma, ita vt necessario dicendum sit, vel illa argumenta esse inefficacia, vel illam sententiam quantum ad id, quod admittit de augmento vnionis, esse falsam. Antecedens patet, nam similiter inquiri, an illa partes vnionis sint eiusdem rationis, vel diuersæ. Si diuersæ, quo modo componunt vniam vnionem? Si eiusdem, quomodo sunt simul in eodem subiecto? Quidquid responderint facile applicari potest ad similes interrogationes circa gradus formæ. Et simili modo procedi poterit in cæteris argumentis seu rationibus. Sufficit enim id explicasse in illo dilemma, quod est quasi basis, & fundamentum illius opinionis. Et confirmatur tandem, nam in ipsa vnione intelligitur latitudo, & partium additio, quid cause est, quod in entitate formæ tam impossibilis videatur.

Tertia explicatio prædictæ sententiæ improbat.

Tertia & vltima expositio illius sententiæ est, qualitatem solum intendi quali per accidens per abiectionem contrarii, vel aliarum dispositionum repugnantium tali qualitati. Quæ sententia insinuat ab Aegid. dict. quodlib. 2. quæstione 14. & 1. de Generatione, quæst. 18. & 19. Hæc vero opinio duplicem potest habere sensum. Primus est, quod ipsa remotio contrariæ qualitatis vel dispositionis impediens sit necessaria conditio, vt forma, quæ intenditur, magis actuet, & informet subiectum, quanquam in se perfectior non fiat. Et hunc sensum videtur Aegidius intendere: nihil tamen impedit quod interdum præsit in subiecto, sine dubio est necessaria ad intensionem formæ, & secundum rationem præcedit in genere cause materiales: subsequitur tamen ex ipsa intensione formæ in genere cause formalis: unde manifestum est, formaliter ac per se non consistere intensionem formæ iuxta hanc sententiam.

sententiam in ipsa abiectione contrarii, & ideo explicandum illi superest in quo consistat, aut quæ sit illa maior actio subiecti, & an augeatur per additionem in ipsa vnione, & redeunt omnes discursus facti contra præcedentes sententias. Eo vel maxime quod non est in vniuersum verum in intensiōe formæ abiectione contrarium, aut dispositionem repugnantem à subiecto, vt iam dicemus.

XXVII. Alius ergo sensus illius sententiæ est, intensiōem formaliter ac præcise consistere in abiectione contrarii vel impedimentorum. Quo fit, vt iuxta hanc sententiam non sit verum & reale augmentum formæ aut effectus formalis eius, sed solum quasi per accedens, vel quantum ad ablationem impedimenti, vel secundum apparentiam & quoad nos: quia ablati impedimenti illa res perfectius agit aut mouet, & id eo à nobis perfectius censetur. Et hoc est primum absurdum, quod ex illa sententia sequitur. Sequela patet, quia formæ & vnioni eius nihil posituum additur: ergo positum non crescit: ergo solum superesse potest aut remotio impedimentorum, aut apparentia quædam. Falsitas autem consequentis iuxta principia fidei est certissima, & in Philosophia clarissima. Primum patet, quia erroneum est dicere, fidem, charitatem, & gratiam non augeri in nobis vere ac realiter, aut illud augmentum positum esse in sola abiectione contrarii: quia gratiæ vel charitati nihil est proprie contrarium nisi peccatum, nec fidei nisi infidelitas: quæ contraria omnino abiiciuntur per miniam gratiam vel fidem, respectu loquendo, & post ea possunt illæ qualitates per se augeri ac perfici. Et in beatis lumina gloriæ, aut visiones inæquales sunt, licet in abiectione contrarium non sit inter beatos propria & formalis inæqualitas. Secundum patet, quia videntur aperte contra sensum negare, lumen per se ac directe perfici in aere, dum magis illuminatur, & idem est in actibus animæ nostræ dum maiori conatu amamus aut intendimus. Vnde etiam sumitur ratio, nam maior vel minor intensio non solum prouenit ex materiali dispositione recipientis, sed etiam ex parte agentis: si naturale sit, quia est fortius, aut debilius, vel quia magis vel minus distat: si liberum, quia voluntarie magis vel minus exercet virtutem suam.

XXVIII. Ethinc vltierius euidenter concludi potest variis modis, intensiōem non consistere in abiectione contrarium vel repugnantium dispositionum. Primo, quia in subiecto omnino non repugnante, vel æque, dispositio potest aliqua forma esse magis vel minus intensa ratione agentis, vt exemplis, & ratione ostensum est. Secundo, quia expulsio contrariæ vel repugnantis dispositionis fit per eandem actionem, per quam intenditur forma: ignis enim non remittit frigus nisi intendendo calorem: & sic de aliis: ergo illa actio præter abiectionem contrarii habet priorem terminum posituum: quia vt sæpe dictum est, positua actio non tendit per se primo ad non esse: ergo ille terminus non est nisi positua perfectio formæ, quæ intenditur, in qua per se & formaliter consistit intentio: quis enim alius terminus ibi excogitari potest? Nam si quis dicat esse aliquam aliam posituam dispositionem subiecti ratione cuius alia forma magis actuatur subiectum, illud est plane falsum, quia ad qualitatem, quæ intenditur, non semper requiritur alia dispositio: alioqui in infinitum procederetur. Et deinde nõ explicatur difficultas, quia de illa met dispositione querendum restat, quo modo augeatur, cum possit esse maior & minor, & de altera etiam qualitate ad quam disponit restat declarandum, quo modo magis actuatur, si ipsa est indiuisibilis, & necessario recurrendum erit ad aliquem ex modis iam impugnatis. Tercio, quia supra ostensum est, contraria in esse remissa posse simul esse in eodem subiecto: ergo si forma remissa in se est æque perfecta ac intensa quoad entitatem & vnionem: cum duo contraria

Tom. II. Metaphys.

sint simul, vtrumque habet totam suam perfectionem posituam: ergo & sunt simul in summo, & vnum non potest esse remissum ob introductionem alterius: neque aliud intensum ob alterius abiectionem. Est enim hic circulus plane impossibilis: quia si forma in se non intenditur, etiam in se non remittitur: ergo quamdiu contrarium manet, nihil illius abiicitur: ergo neque aliud contrarium intenditur: & è conuerso potest idem argumentum fieri de remissione formæ.

Secunda sententia de latitudine qualitatis intensibilis proponitur.

XXIX. Quoniam ergo nullus probabilis modus relinquiveretur, quo qualitas indiuisibilis posset in eodem subiecto realiter augeri, ideo est secunda principalis sententia, quæ affirmat, qualitatem intensibilem esse diuisibilem & compositam ex diuersis partibus ipsius formæ, quæ eandem partem subiecti, vel idem indiuisibile subiectum informant. Et in hac compositione existimant sic opinantes consistere latitudinem intensiuam formæ. Addunt deinde, has partes formæ omnino esse eiusdem rationis, nec magis differre inter se quoad suas partiales entitates, quam duas partes eiusdem formæ existentes in duabus partibus subiecti: totumque discrimen earum positum esse in vnione ad subiectum, nam quando sunt in diuersis partibus subiecti, augent qualitatem extensiuæ, quando vero sunt in eodem subiecto, augent intensiuæ. Neque reputant inconueniens, quod duæ partes qualitatis numero distinctæ, inter se tamen vnitæ, inint eidem parti subiecti, quia non accipiunt formaliter indiuiduationem à subiecto, sed ex suis entitatibus habentibus habitudines ad tale subiectum quæ habitudines possunt esse numero differentes, etiam si terminus earum idem sit. Ex eo vero, quod illæ partes non sunt diuisæ, sed vnitæ, & componentes vnā perfectam qualitatem, possunt simul esse in eadem parte subiecti: & id non est superfluum, sed ad maiorem perfectionem tum subiecti, tum ipsius qualitatis pertinens. Denique, has partes qualitatis vocat hæc sententia gradus eius: & ideo dicitur communiter iuxta hanc sententiam, intensiōem fieri per additionem gradus ad gradum. Hæc sententia sic explicata est multorum Theologorum in 1. distinctione 17. Albert. articulo 10. Bonauent. in 2. part. distinctio. articulo 1. quæstione 1. ad secundum. Richard. artic. 2. quæstione 2. Scotus quæstione 3. Ockham quæstione 6. Gabr. Gregorii, & aliorum ibi. Marsilius in 2. quæstione 1. articulo 1. supposit. 8. Nip. in 8. Metaphysic. à disputatione quinta. vsque ad finem, præsertim in 6. & 11. Anton. Andr. 8. Metaphysic. quæstione sexta. Toler. 1. de generatione capite 3. quæstione quarta. Fundamentum vero huius sententiæ, impugnando præcedentem, & explicando illam, propositum est, nimirum, quia in hoc genere compositionis nulla est repugnantia, & alioqui est necessaria ad saluandam veram intensiōem, & inæqualitatem perfectionis, quæ in eadem forma intrinseca, vel remissa reperitur.

Quæ difficultas in secunda sententia.

XXX. In hac vero sententia vnum est mihi difficile, nimirum, quod ponit hanc latitudinem qualitatis intensibilis omnino vniformem, & constantem ex partibus eiusdem rationis cum partibus extensionis, vt explicatum est. Nam ex hoc sequitur, si duo calores vt vnum existentes in duobus subiectis, in eodem, & in eadem parte ponantur, confluere ex illis vnū calorem intensiorem, nempe vt duo, quod dicti auctores facile concedent. Videntur autem inde multa sequi incommoda. Primum, quod hoc augmentum intensiuum æque accidentarium sit formæ, ac extensi-

extensuum, quia accidentarium est qualitati, quod partes eius in eadem vel in diuersis partibus subiecti recipiantur: non ergo sit perfectior qualitas per intentionem, magis quam per extensionem.

XXXI. Secundo, quia sequitur huiusmodi augmentum posse procedere in infinitum, æque ac augmentum extensuum, consequens autem est præter naturam rerum, quantum ex Physicarum qualitatum experientia colligi potest. Sequela vero patet, quia eiusdem rationis est compositio, & vnio duorum graduum caloris in diuersis partibus subiecti, & in eadē: ergo diuersitas in subiecto non obstat, quominus compositio & vnio graduum æque possit in eadem parte subiecti in infinitum procedere, ac in diuersis. Quin potius facilius poterit fieri in eadē parte, quia tunc neque multiplicatio subiecti necessaria est. Et confirmatur ac declaratur, quia non magis repugnat quartum gradum vniri quinto, quam tertium quarto, & idem est de quolibet gradu respectu vterioris. Dicitur forte, hoc argumento recte probari ex parte qualitatis non esse repugnantiam, esse tamen posse ex limitata capacitate subiecti, quæ vique ad tot gradus extenditur, & non ad plures. Sed certe, si gradus illi eiusdem omnino rationis sunt, & ex parte illorum non repugnat esse simul in quocunque numero, non est cur repugnet ex parte subiecti, quia ipsius de se indifferens est, & capax singulorum, & multorum simul, & alioqui illi non occupant locū (vt ita dicam) neque habent effectus repugnantes inter se: cur ergo illa capacitas dicatur limitata, & non potius ex se infinita negatiue, & potentialiter, seu passiue.

XXXII. Tercio sequitur ex dicta sententia, calorem, verbi gratia, vt vnum, sicut potest facere plures calores vt vnum in diuersis subiectis, ita in vno & eodem posse: & consequenter non solum posse facere æqualem calorem, sed etiam intensiorem se. Sequela patet, quia illi calores sunt eiusdem omnino rationis, & diuersitas subiectorum accidentaria est agenti, dummodo in vno & eodem sit capacitas. Dices non sufficere capacitatem sine priuatione & dissimilitudine passi ad agens. Postquam vero calidum vt vnum fecit vnum gradum caloris in passio, iam illud est simile agenti, & non habet priuationem talis caloris, & ideo pati non potest ab illo agente. Sed hoc non satisfacit, quia passum illud habet priuationem alterius gradus, aliā a nullo agente posset illum recipere, ergo ex hac parte non impeditur actio. Dissimilitudo autem inter agens & patiens, ideo necessaria est, quia si passum habet totam formam similem formæ agentis, non potest aliam omnino similem recipere, si autem hoc posset, nulla esset ratio aut fundamentum, cur illa conditio esset necessaria. Ergo in præfenti, si idem subiectum est capax plurium graduum caloris omnino similium, etiamsi vnum habeat, & in illo iam sit simile agenti, non est cur illa similitudo viciorem actionem impediat: nam quatenus alio simili gradu caret, est sufficienter dissimile, vt illum possit recipere. Atq; ita sit, vt calidum vt vnum possit efficere calorem vt duo: & consequenter vt octo, si aliunde non sit maior resistentia passio. Est etiam consequenter, vt duo calida vt vnum possint se inuicem augere in calore, etiam vsq; ad ignitionem, quæ consequitur ad calorem vt octo. Imo etiam sequitur, quod idem calor vt vnum possit ex vi solius caloris se intendere vsq; ad duos & tres, & quoscunque gradus, vt patet applicando argumentum factum. Nam quod suppositum aut pars eius agat in se, non erit impedimentum, si aliunde supponitur (vt re vera illa sententia supponit) idem subiectum secundum idem posse simul esse in actu formali respectu vnus gradus, & in potentia etiam formali ad alium gradum omnino similem.

XXXIII. Quarto sequitur ex illa sententia, in remissione qualitatis nullum gradum designari posse, qui ex natura rei primo abiciatur ex vi introductionis primi gradus contrariæ qualitatis: consequens est inconueniens: ergo. Sequela probatur, quia omnes gradus illius qualitatis sunt inter se omnino similes, & æque etiam inter se vniti: ergo nulla potest naturalis ratio assignari, cur vnus gradus prius abiciatur, quam alius. Dicitur forte, illum ex natura rei prius expelli, qui vltimo acquisitus est: quia ordo resolutionis est contrarius ordini generationis. Sed hoc non satis facit, tum quia illud est per accidens, quando ex ordine generationis non confurgit in re specialis ordo partium, qui postulet oppositum ordinem in resolutione: tum etiam, quia non semper necesse est, vt inrensā forma illo ordine sit facta: interdum enim lumen intensum in instanti fit. Fallitas autem consequentis probatur, quia aliā nunquam remissio formæ posset inchoari, quia nulla est ratio, cur potius expellatur vnus gradus, quam alius: vnde vel nullus excludetur, vel omnes simul. Dici potest, in huiusmodi euentibus determinari per primam causam quid potius agendum sit, vel expellendum, quam aliud. Sed hæc responsio non impedit, quominus verum sit ex natura graduum formæ non posse reddi rationem, cur vnus prius expellatur, quam alius: ad determinationem autem primæ causæ recurendum non est, nisi si euident necessitas, vel defectus causarum coegerit, quod in præfenti non occurrit. Adde, quod si intensio solum est collectio & vnio graduum omnino similium, omnes & singuli eorum habebunt eandem oppositionem formalem cum quolibet gradu alterius qualitatis, & ideo, si in subiecto, quod erat frigidum vt octo, introducatur vnus gradus caloris, vel expellentur omnes gradus frigoris, vel nullus. Quia cum omnes gradus frigoris, sint omnino similes, vnus gradus caloris formaliter repugnat cum aliquo gradu frigiditatis, cum quolibet habebit eandem repugnantiam, vel si cum vno compati potest, etiam cum omnibus simul, quia collectio omnium non inducit specialem repugnantiam, vel incapacitatem in subiecto. Præsertim cum etiam ostensum sit, ex illa sententia sequi talem capacitatem ex se non limitari ad certum numerum graduum, si gradus illi sunt omnino similes, & solum quasi per accidens coacervantur. Igitur iuxta hanc sententiam non satis explicatur latitudo qualitatis intensibilis.

Vera sententia, & questionis resolutione.

Inter has ergo sententias mediam quandam viam amplectendam censeo. Primum enim dicendum est, qualitatem intensibilem non esse in entitate sua indiuisibilem, sed habere aliquam latitudinem partium, ratione cuius potest interdum secundum se totam inesse subiecto, interdum secundum partem maiorem, vel minorem: & quia talis qualitas naturaliter non est in rerum natura, nisi etiam in sit, ideo talis est etiam illa entitas, vt aliquando possit tota esse in rerum natura, aliquando vero secundum partem, & inde prouenit, vt possit esse intensior & remissior, & vt possit magis & minus efficere subiectum. Hanc assertionem videntur mihi conuincere, & demonstrare omnia quæ circa primam sententiam adducta sunt, quia sine huiusmodi latitudine & diuisibilitate, non potest intelligi, quomodo eadem indiuisibilis forma inherens, magis vel minus afficiat subiectum. Nec enim potest intelligi, quod ipsa in se maior, vel minor entitas sit, nec quod maiorem vel minorem vnionem habeat ad subiectum: nec præter illa duo aliquid aliud posituum & reale reperitur in tali forma, ratione cuius possit, vel terminare nouam actionem realem, vel maiorem aut minorem effectum formalem subiecto conferre. Quæ omnia in discursibus superius factis satis declarata, & probata sunt.

Et ex

XXXV.

Et ex hac conclusione sequitur, formas intensam & remissam non tantum distingui in modo actualiter afficiendi subiectum sed etiam in entitate per quam sunt apte afficere subiectum. Imo ideo possunt habere modum afficiendi magis vel minus perfectum, quia possunt in entitate sua habere maiorem vel minorem perfectionem seu integritatem: nam quantum habent de entitate, tantum habent de aptitudine ad afficiendum subiectum: & quantum habent de aptitudine, tantum habent (naturaliter loquendo) de actuali affectione subiecti, quia talis forma tantum inest, quantum est, & quantum inesse potest. Quocirca, si duo calores, ut vnum & ut octo, diuina virtute separarentur, & conseruarentur extra subiectum, non essent in entitate & perfectione æquales, quia vnus haberet totam entitatem sibi debitam, alius verò minimam: & semper alter illorum est talis, ut si iterum vnatur subiecto, necessario reddat illud calidum ut octo: alius vero, quantumcunque vnatur, nunquam potest causa eius effectum, sed tantum ut vnum.

XXXVI.

Dices: Ergo calor ut vnus separatus a subiecto posset intendi, & fieri calor ut octo: quod videtur impossibile, quia sine ordine ad subiectum non potest intelligi intentio. Vnde interdum solet D. Thomas dicere, quod si forma est separata, necessario habet totam perfectionem speciei, ut 1. parte quæst. 54. art. 1. & 2. & 3. & 4. Respondendo distinguendo sequelam, de actione agentis naturalis, aut per virtutem Dei. Priori enim modo non potest separatim accidens intendi ab agente naturali: quia nihil potest ei addi quod de potentia subiecti educatur, cum supponatur tale accidens esse extra subiectum: agens autem naturale nihil agere potest nisi per educationem de potentia subiecti. At vero per diuinam potentiam augeri potest illa entitas, & perfici in entitate sua secundum latitudinem intensibilem eius, quo sensu potest illa actio vocari intentio, non prout hæc vox significat mutationem ex subiecto, sed prout significat effectum aliquorum graduum qualitatis intensibilis. Hæc enim perfectio fieri potest per modum creationis: ergo potest fieri a Deo. Antecedens patet, quia sicut Deus potest conseruare actu accidens sine subiecto, ita & efficere: illa autem effectio est ex nihilo, & ideo est creatio quædam. Item, sicut potest efficere simul extra subiectum totum accidens, ita etiam potest illud efficere per partes si diuisibile sit, & ita posset Deus successiue augere secundum extensionem lineam vel superficiem separatam: ergo eadem ratio posset augere in perfectione intensiue calorem separatim. Qui ergo dicunt intensiorem non posse fieri extra subiectum, intelligere id debent, ut verum dicant de naturali intensiue, quæ per mutationem naturalem fit. Similiter cum dicitur, in forma separata a subiecto non posse esse latitudinem intensiue, intelligendum est de forma quæ natura sua est separata, quæ proinde non solum est extra subiectum, sed etiam caret aptitudine & ordine ad subiectum: nam talis forma iam non erit accidens, sed substantia, quæ intensibilis non est, ut secl. sequente dicam.

XXXVII.

Sed vrgebis, nam sequitur non solum vnum calidum esse magis calidum quam aliud, sed etiam vnum calorem esse magis calorem, quam alium: quia non solum ipsum subiectum magis afficitur, sed etiam ipse calor magis habet de entitate caloris. Consequens autem est contra Aristotelem in Prædicam. cap. de Qualit. vbi significat, concreta suscipere magis & minus, non abstracta. Respondeo quod ad rem spectat verum est ipsam formam caloris esse magis & minus perfectam, & integram in sua entitate: quod si hoc tantum significetur illis verbis, concedo sequelam: neque Aristoteles potuit contrarium docere. Quod vero attinet ad formam locutionis, magis admittitur illa locutio in concretis, quam in abstractis: Vel propter id quod supra dicebamus, nempe, for-

mam separatam non posse naturaliter augeri, & quia in abstracto significatur ut per se stans, ideo ut sic non dicitur suscipere magis & minus, de ipso verò concreto id dicitur, quia magis vel minus participat formam. Vel certe illa locutio negatur in abstractis, quia significari videtur magis & minus in ipsa differentia constitutiva caloris, atque adeo in essentia ratione caloris, in qua tamen non est latitudo: sed in integritate caloris, ut supra diximus: & ideo nullus dicitur magis calor quam alius, sed maior & perfectior: sicut linea non dicitur magis linea, sed maior. At vero calidum dicitur magis calidum, quia solum significatur excessus in participatione formæ constituentis calidum, & ita solum indicatur excessus accidentaliter non essentialiter.

XXXVIII.

Secundo dicendum est, latitudinem entitativam qualitatis intensibilis non esse meram coæquationem plurium graduum eiusdem qualitatis omnino similibus, sed esse quandam compositionem per se talium partium seu graduum, quorum vnus natura sua supponit alium: ratione cuius subordinationis vnus dicitur primus, & alius secundus, tertius, &c. ita ut primus & secundus non solum distinguantur sicut duo primi gradus existentes in diuersis partibus subiecti, sed etiam quia sunt natura sua primus & secundus, & sic de cæteris. Priorem partem negatiuam huius assertionis probant sufficienter rationes, quas confestim contra secundam sententiam, quamvis enim aliquæ earum possint aliqua ratione eludi, non tamē sufficienter solui: & omnes simul satis ostendunt, illud modum intensiue per solam aggregationem non esse sufficientem ad saluanda omnia, quæ de his qualitatibus, & de earum efficientia, & virtute experimur. Deinde hæc etiam partem non parum confirmat fundamentum primæ sententiæ de distinctione numerica graduum omnino similibus in eadem parte subiecti. Quia ut supra latè tractatum est disp. 5. accidentia solo numero distincta, & omnino similia in effectu individuali, non possunt in eodem subiecto multiplicari. Rationes autem ibi factæ æquè probant, siue illa accidentia sint totalia, siue partialia. Et sane si talia accidentia congregari possent in eodem subiecto, in quo eundem numero multiplicari possent: neque posset firma aliqua ratione definiri terminus talis aggregationis.

Posterior vero pars affirmatiua huius assertionis sequitur ex præcedentibus. Primo à sufficienti partium enumeratione, quia seclis aliis modis non videtur excogitari posse alius, quo possit natura talis entitatis & latitudinis declarari. Secundo, quia hoc modo saluatur diuisibilitas, & vera additio realis, & augmentum possibile in tali entitate: saluatur etiam vnitas & compositio per se in tali qualitate: & aliunde non apparet repugnantia in tali modo entitatis, & vnitatis: ergo ita sentendum est de huiusmodi latitudine. Antecedens quoad duas primas partes notum est ex dictis, quoad vltimam vero patet, quia hoc modo facillime soluantur difficultates tactæ in vtraque sententia. Nam concedimus huiusmodi formam non esse indiuisibilem in sua entitate & vnione, sed in vtraque recipere realem additionem, & augmentum: quia hoc conuincunt difficultates tactæ contra primam opinionem.

XXIX.

Satisfu ratio nibus in contrarium adductis.

Facile autem soluimus fundamentum eius, quatenus contra hanc partem procedit, quia illi gradus partiales licet sint eiusdem rationis essentialis in sua entitate individuali & partiali, non sunt omnino similes, saltem quoad hoc, quod respiciunt subiectum cum certo ordine inter se, ita ut primus natura sua supponatur ad secundum: & secundus natura sua non sit aptus inherere subiecto, nisi ut iam affecto & disposito

XL.

posito per primum gradum: quæ diuersitas satis est, vt possint circa idem subiectum versari, etiam si suo partiali modo solo numero distinguantur. Alias vero rationes confirmantes illam sententiam nos facile admittimus, quia non probant talem formam esse indiuisibilem, sed esse per se vnā, & requirere latitudinem, & compositionem magis per se, quā sit per solam congregationem graduum omnino similium. Et ipsum magis confirmant argumenta obiecta contra secundam sententiam.

XLI.

Illā verò quibus ipsa nititur, solum probant, qualitatem intensibilem non esse indiuisibilem. Ex quo videntur auctores illius opinionis immediate intulisse compositionem per illam meram aggregationē, ac si in qualitate non esset possibilis alius modus compositionis magis per se quam sit ille, quod tamen ab illis probatum non est. Neque mihi occurrit aliqua ratio, quæ vel apparenter ostendat esse impossibilem illam latitudinem qualitatis cum quodā ordine per se, & à natura definito inter partes eius. Sicut in animali vel planta est ordo per se inter partes heterogeneas formæ eius, quamuis in illa forma illa compositio sit extensiva, in qualitate verò, de qua agimus, sit intensiua: neque etiam in exemplis querenda est omnimoda similitudo. Quod si fortasse quis sentiat, hanc nostram sententiam non esse contrariam præcedentibus, sed esse quandam concordiam & legitimam interpretationem earum, non solum non contradicimus, sed etiam id maxime optemus. Et saltem existimo non esse alienam à mente aliquorum auctorum, quos pro illis sententiis citauimus & præsertim Diui Thomæ, de cuius mente plura dicemus sectione tertia.

SECTIO II.

An sola qualitates intensibiles sint, & cur non omnibus id conueniat.

I.
Primæ radicis
intensio
est in sola
qualitate.

Voniam suscipere maius & minus assignatur proprietates qualitatis explicandum à nobis est, quomodo sit illi proprium: quod ex duobus, quæ in questione propolita sunt, pendet, scilicet, an illi soli, & an omni conueniat.

Quomodo sola qualitas intensiois sit capax.

II.

IN primis ergo dicendum est, primam (vt ita dicam) radicem intensiois in sola qualitate inueniri. Hanc assertionem sub hac forma propono, quia etiam de actione & passionem dicit Aristoteles in prædicamentis suscipere magis & minus, tamen id non conuenit actioni & passioni nisi ratione sui termini, quatenus in illo est latitudo intensiois. Vnde neque in substantiali generatione, neque in augmentatione vt ad quā titatem terminatur, est ille modus suscipiendi magis & minus, sed solum secundum additionem extensiuam. Et idem est proportionaliter in locali motu, qui maior aut minor dicitur propter extensionem ad maius, vel minus spatium, vel per plures aut pauciores partes subiecti, non vero secundum intensioem. Dices: Vnus motus localis potest esse velocior alio, qui videtur quidam modus intensiois. Respondetur: Velocitas motus non est proprie intensio, sed est veluti condensatio partium motus intra breuius tempus: vnde illa conditio tam in motu extensiuo, quam in intensiuo, & in remissione etiam inueniri potest. Itaque respectu actionis, vel passionis seu motus, intensio solum habet locum ratione qualitatis intensibilis, ad quam tendit: ideoque latitudo intensiua dicitur esse per se primo, & tanquam in radice in qualitate.

III.

Sic ergo explicata conclusio probatur, quia qua-

Motus velocitas an sit intensio.

litati ita conuenit hæc latitudo, vt ratione sui, & nõ ratione alterius illi conueniat: alteri autem non ita conuenit: ergo est hæc proprietas solius qualitatis. Maior patet inductione in calore, lumine, amore, &c. quibus conuenit talis latitudo & non ratione alterius nihil enim assignari potest ratione cuius eis conueniat. Dicit aliquis conuenire ratione agentis inæqualiter applicati, vel ratione subiecti inæqualiter dispositi, ex Durando in 1. distin. 17. quæst. 6. num. 6. Sed hoc non obstat, quia vt idem Durandus subiicit num. 7. vtraque causa, tam efficiens, quam materialis, supponit in forma intētibili talem naturam, quæ latitudinem in sua entitate habeat, & talem compositionem requirat ad sui integritatem. Et hoc modo dicimus qualitatem ex se habere talem naturam, & non ratione alterius, quamuis quoad existentiam redigatur in actum magis vel minus perfectum, ab agente inæquali, vel in virtute, vel in approximatione, vel in voluntate, si sit liberum: & subiecti etiam dispositio potest aliquando concurrere, licet non semper necessaria sit.

Minor probatur, quia res aliorum prædicamentorum vel intensibiles non sunt, vel non nisi ratione qualitatis. Quod patet inductione, nam substantia & quantitas non suscipiunt magis vel minus. Relatio vero licet dicatur aliquo modo suscipere magis & minus, non tamen ratione sui, sed ratione fundamenti, & non proprie secundum intensioem, sed secundum variationem, vt in disputatione seq. sect. vltim. declarabimus. De actione item & passionem iam dictum est. De cæteris vero quatuor prædicamentis res est manifesta, vel quia censentur esse denominationes extrinsecæ, vt de habitu constat, & de alii multi opinantur: vel quia si sint modi intrinseci, accommodantur ipsis rebus, vt duratio extensiuæ quidem potest esse maior & minor: vel etiam perfectione essentiali, non tamen proprie intensiuæ, nisi fortasse quatenus ipsa res quæ existit, intensioem habet in se, & in sua existentia, à quo duratio non exinguitur ex natura rei, vt infra dicemus. In vbi autem & sit, eū vel non sit in, vel non concipiatur nisi ad modum quantitatis, intelligi quidem potest extensio, non tamen intensio.

Cur forma substantialis non sit capax intensiois.

SED difficultas est in reddenda ratione, cur substantia & quantitas non sint capaces huius latitudinis, in reliquis enim inferioribus prædicamentis nulla est difficultatis ratio, vt ex dictis satis constat. De substantia verò ratio reddi potest, quia illa nõ est in subiecto, latitudo autem intensiois non potest intelligi, nisi in ordine ad subiectum, vt supra dicebamus, si enim sit extra subiectum erit latitudo extēsiua, non intensiua. Quæ ratio est quidem optima de materia prima, & de quacunque re subsistente vt sic. Tamen de formis substantialibus materialibus, quæ suo modo insunt materiæ, & de eius potentia educuntur, non procedit illa ratio, nam eo modo quo sunt in materia, poterunt etiam magis radicari in illa, vel magis educi ex illa. Vnde non defuerunt, qui diceret formas substantiales elementorum esse intensibiles & remissibiles, vt supra tetigimus disputatione 15. sectione 10. num. 41. & sequent. ex Commentar. & aliis.

Nihilominus tamē veritas est, huiusmodi formas non posse intendi, & remitti: alioqui etiam effectus earum, seu cõposita ipsa reciperent magis & minus. Sicut enim est magis calidum, quod intensiorem habet calorem, ita esset magis ignis, qui intensiorem haberet formam ignis. Rationem autē huius rei à priori reddere difficile est. Vnde Durand. supra. id solum probat à posteriori ex modo productionis harum formarum: nam forma intensibilis potest acquiri successi-

cessio motu: forma autem substantialis, nunquam acquiritur hoc modo, sed indiuisibiliter in eadē parte subiecti. Sed in hac ratione aquē difficile videtur probare id, quod subsumitur, nempe formam substantialem semper indiuisibiliter acquiri in eadem parte subiecti, quia nos non experimur introductionem formæ substantialis in se ipsa, sed solum in accidentibus. Vnde ex sola experientia non constat, an forma ignis, v. g. introducatur partibiliter cum ipso calore, vel indiuisibiliter & tota simul in consummatione caloris. Sed nihilominus ex dictis supra disp. 15. sectio. 1. potest satis probabiliter hoc persuaderi, quia experimur in calefactione aquæ, v. g. etiam si plures gradus caloris introducti sint, si tamen forma aquæ non est amissa, ablato extrinseco agente facillime negotio calorem expelli, & aquam ad pristinum gradum se reuocare, ergo signum est, neque formam substantialem aquæ fuisse remissam neque formam substantialem ignis quoad aliquos gradus fuisse introductā. Alioqui illa non posset se ipsam iterum intendere: & hæc sæpe superaret, & per se ipsam, & quasi ab intrinseco vinceret aliam, si possibile esset inter ipsas talis actio. Quia sæpe videntur plures gradus caloris introduci.

Ex quo experimento potest sumi ratio aliquo modo à priori ex causa finali: quia forma substantialis datur supposito tanquam fundamentum sui esse completi & omnium proprietatum, & ideo necesse est, vt illud fundamentum sit fixum & inuariabile, quamdiu rei essentia manet, vt ex vi eius possit res seie tueri, & ad suum statum naturale se reuocare, si aliquid incommodi passa fuerit. Et huc videtur tendere ratio D. Th. 1. p. q. 66. a. 4. ad 4. & 1. 2. q. 5. 2. a. 1. scilicet substantialem formam non posse intendi aut remitti, quia illa est, quæ primo constituit rei essentiam, quæ fixa esse debet & inuariabilis. De qua ratione, & de tota hac parte plura diximus disputatione 15. sectione 10. num. 45. & c.

Cur quantitas non intendatur.

EX quibus facile est rationē reddere, cur in quantitate non habeat locum latitudo intensionis. Nam propria quantitas, quæ est continua, est naturalis proprietates coniuncta materiæ: eique propinquissima: & ideo sicut materia non habet hanc latitudinem, ita nec proprietates eius. Imo idem contingit in omni proprietate intrinseca & connaturali essentia substantialem, vt statim dicam. Potest etiam ex formalieffectu quantitatē & modo eius probabilis ratio sumi: nam effectus formalis quantitatē est extensio materiæ seu substantiæ corporeæ: ad hunc autē effectum non est proportionata latitudo intensiua, nam hæc est, vt idem subiectum magis participet effectum formalem formæ: cum autem effectus formalis quantitatē sit extensio, participare magis vel minus talem effectum, solum est participare maiore vel minorem extensionem, quia sicut simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis, ergo in quantitate habet locum augmentum extensiuum, non intensiuum. Dices: Eadem quantitas cum condensatur vel rarefit, videtur intendi & remitti, vt D. Thomas etiam sentit 2. 2. q. 24. artic. 5. ad 1. Respondetur primo: Illa variatio non est in proprio & formali effectū quantitatē, sed in quodam modo eius. Deinde non est propriè maior intensio, sed maior vel minor extensio in ordine ad locum, quamquam respectu illius qualitatis quæ est densitas vel raritas, habet modum intensionis. Et quia in ordine ad locum videtur fieri augmentū ipsius quantitatē sine noua quantitate, ideo secundum quandam proportionem aliquando vocatur intensio, & ita locutus est D. Thomas, vt Soncin. notauit S. Metaphysicor. questione 27. ad 1. Et habet fundamentum illa locutio in Aristotele 4. Physicorum, textu 84. sed de raritate & densitate proprium

est phisici disputare: quia illæ qualitates, & mutationes secundum illas, omnino phisicæ, & materiales sunt.

De quantitate autem discreta ratio cur intendi nō possit, est, quia vnaquæque species eius constituitur per indiuisibilem terminum, quo mutato per additionem aut ablationem, mutatur species huius quantitatis. Et ad proportionem harum specierum idem declarat D. Thomas supra in quantitate continua, quia etiam eius species, quales sunt bicubitum, & tricubitum, per quamuis additionem vel ablationem mutatur. Sed, vt supra dixi, hæc non sunt propriæ species, sed ad modum earum concipiuntur, vel nominantur: ideoque per illas commode explicatur, has quantitates non suscipere magis & minus secundum intentionem.

Quæ species qualitatis intensionem admittant, & cur.

Secundo dicendum est hanc proprietatem seu latitudinem intensiuam, non conuenire omnibus qualitibus, sed aliquibus tantum. Hæc assertio etiam est certa, & constat inductione. Videntur autem in hac proprietate esse coniuñtæ species qualitatis, nam qualitates primæ & terciæ speciei hac proprietate gaudent: non vero qualitates secundæ & quartæ, nisi quatenus aliquid ex aliis speciebus participat. Quod intelligendum est, & regulariter, & quantum probabili ratione nos possumus de his qualitibus coniecturam facere. Igitur de quarta specie, scilicet, figura, id notauit D. Thomas supra, & causam reddit, quia talis qualitas in sua specie formaliter constituitur, & quali completur quadam indiuisibilitate, vt verbi gratia, quod talibus terminis seu lineis claudatur. Item, quia figura est quidam terminus quantitatis, vnde cum quantitas non suscipiat intensionem, nec figura illam suscipiet: maxime cum terminus vt sic postulet indiuisibilitatem. Dices: In hac specie nō solum ponitur figura, sed etiam forma, vt pulchritudo, quæ potest intendi & remitti. Respondeo primo, iam supra dictum esse, hanc non esse propriam speciem nisi ratione figuræ. Deinde eo modo quo illa est species, in tantum potest intendi, in quantum constat aliqua possibili qualitate, vt albedine, vel alia simili.

De potentia idem patet inductione in intellectu, voluntate, sensibus, &c. Et ratio esse videtur, quia hæc qualitates sunt intrinsece manantes ab essentia substantialem, ita vt non possint aliter fieri, & ideo participant indiuisibilem entitatem proportionatā essentia. Quæ ratio, si efficax est, idem probat de omnibus potentiis, quæ per se primo sunt ad agendum, & non habent alium modum productionis per se, sed solum per dimanationem à substantia. Quamquam incertū est, an vnuerfaliter id verum sit de omnibus virtutibus naturalibus herbarū, lapidum, & similibus, quæ non sunt principia actuum vitalium, sed materialium alterationum: illæ enim vere sunt potentia, & qualitates secundæ speciei. & tamen experientia videtur ostendi aliquando minui, quia pendent ex temperamento & dispositionibus, quæ intenduntur, & remittuntur. Hæc tamen experientia nō satis probat, ipsas virtutes in se remitti, sed actiones earum, quia in eis fortasse iuuantur aliquo modo à temperamento primarum qualitatum, quo debilitato & immutato, actio etiam fit debilior.

Neque ex eo, quod tales virtutes requirant tale temperamentum vel dispositiones ad statum naturalem, recte inferri potest eas remitti remissis dispositionibus, nam multo magis forma substantialem easdem dispositiones postulat, & tamen in se non minuitur, etiam si dispositiones remittantur. Quia intra certam latitudinem minima dispositio sufficit ad formam in materia conservandam, quæ intensiue indi-

IX.

X.

Figura non recipit intensionem, & cur.

XI.

In secunda specie an aliqua quantitas recipiat intensionem.

XII.

indivisibilis est. Hæ autem potentia seu naturales facultates proximè dimanant à forma, & non magis pendunt à dispositionibus quam ipsa, & ideo non magis necesse est eas in se minui, quam formam. Sic ut etiam potentia visiva, verbi gratia, requirit in suo organo certum temperamentum: ipsa verò non intenditur aut remittitur variato temperamento, sed vel tota perit, quando dissolutio temperamenti pervenit ad certum terminum, vel tota conservatur, quamvis cum maiori, vel minori aptitudine ad operandum ex parte temperamenti. Sic igitur probabile est, licet incertum, idem contingere in propriis potentiis connaturalibus, quæ nec sunt passibiles qualitates, nec per se possunt per propriam actionem fieri, sed solum per naturalem dimanationem à substantiali forma. Quod si fortasse aliqua ex his facultatibus intendi possunt & remitti, id habent quatenus tantum dependentiam habent à temperamento passibilium qualitatū, ut cum illo intenduntur vel remittantur. Denique semper limitavi hanc partem ad naturales potentias, quia virtutes instrumentariae, quæ ab extrinseco advenire possunt, & ad secundam speciem qualitatis pertinent, ut impetus, & similes, intendi possunt & remitti. Et ideo dixi regulariter hoc esse intelligendum.

XIII. Ex his ergo satis patet negativa pars conclusionis, quo modo in secunda & quarta specie qualitatis veniunt habere. Quod verò pars affirmativa sit vera in prima & tertia specie satis constat inductione in habitibus, & actibus animæ, & in primis qualitatibus elementorum, ut in coloribus & aliis huiusmodi. Ratio verò reddi potest, quia in his qualitatibus inveniuntur omnia quæ ad hanc latitudinem intensivam sufficere possunt. Nam omnes illæ sunt per proprias actiones absque dimanatione naturali, vel si aliqua earum manant naturaliter ab aliis quibus formis, ut calor à forma ignis, frigus à forma aquæ, habent tamen contrarium à quo impediendi possunt, & minui, & per se etiam, seu per propriam actionem fieri possunt. Rursus hæ qualitates ex vi suarum rationum essentialium non includunt indivisibilitatem repugnantem huic latitudini intensivæ: & alioqui habent proprias entitates accidentales, in quibus possunt esse capaces huius latitudinis. Qui discursus probat optimè, si in aliquo genere dantur qualitates intensivæ, ut re vera dantur, in his maximè dari. Probat etiam, nobis non constare esse in his generibus aliquas qualitates huius latitudinis incapaces. Et hoc satis est, ut nos affirmemus omnes qualitates harum duarum specierum esse intensivæ: id tamen demonstrare non possumus: nam fortasse vel datur vel possibile est aliqua qualitas harum specierum, quæ intendi non possit: quia in hoc non obediunt nos positivam repugnantiam. Sicut è conuerso forte datur aliqua naturalis potentia quæ intendi possit & remitti: qualem multi censent esse gravitatem aut leuitatem, de quo aliàs. Atque ita cessant facile obiectiones quæ hic fieri possunt.

XIV. Vna verò difficultas huic quæstioni solet adiungi, nimirum, an in formis eiusdem speciei, quæ intensivæ non sunt, possit dari inæqualitas in perfectione individuali. Sed hanc quæstionem iam supra remisimus in libros de anima: quia, licet generalis sit, eius tamen difficultas in animabus, & præsertim rationali versatur: & ab hoc loco maxime est aliena cum ad intensiōem qualitatis explicandam nihil conferat.

SECTIO III.

Qualis sit actio seu mutatio, per quam latitudo intensivæ qualitatis acquiritur.

I.

Actenus egimus de intensiōe in priorius significato superius posito, scilicet, de latitudine, quæ dicitur in ipso termino, seu qualitate: superest dicendū

de altero significato, scilicet, de acquisitione talis latitudinis, nam multum confert ad magis explicandam hanc proprietatem: & licet quæstio physica videatur, latius tamen patet, & propriam difficultatem continet metaphysicam, ut videbimus. Ut autem ea quæ dubitari solent, melius intelligantur, prætermittere oportet aliqua, quæ certa videntur.

Nonnullæ suppositiones.

PRIMUM est, acquisitionem hanc perfectionis intensivæ esse veram & realem actionem, & passionem seu mutationem. Hoc constat experientia: imo nulla est alteratio, quæ nobis familiarior sit: per hanc enim res omnes in melius vel deterius commutantur. Secundum est, huiusmodi acquisitionem sæpe esse diversam actionem à prima acquisitione vel effectiōe ipsius qualitatis. Hoc etiam constat experientia, tam in habitibus animæ, quam in qualitatibus sensibilibus. Nam una actio tempore antecedit aliam. Tertium est, latitudinem intensivam non semper acquiri totam simul, aut per unam indivisibilem actionem, sed successu temporis, etiam post primam formæ acquisitionem. Quod etiam manifestum est experientia, & ex dicendis magis constabit.

Sine intensio maior radicatione, & cunctio in eadem forma.

His positis multa sunt dubia, quæ in titulo proposito comprehenduntur. Primum illud vulgare, an acquisitio seu intensio sit realis additio formæ, vel maior radicatio auteductio. Sed in hoc iam nobis nulla relinquitur quæstio, suppositis, quæ in prima sectione dicta sunt. Vnde nunc solum addendum restat, illa tria, scilicet intendi per additionem, per maiorem radicationem, aut per eductionem, non esse inter se pugnantia, sed omnia esse vera, si recte explicentur. Primum enim negari non potest, quin in hac acquisitione interveniat realis additio, cum præexistens forma realiter perficiatur per novam realem actionem. Illud autem, quod additur, non potest non esse aliquid entitatis formæ: quæ supra latè probata sunt. Rursus manifestum est, hoc quod additur per hanc actionem, non præexistisse actu ante illam actionem, quia vel præexistet in eodem subiecto, vel in alio: non in eodem, aliàs nulla postea fieret additio: nec in alio, quia vel accidens migraret de subiecto in subiectum vel talis additio fieret, quod est impossibile, vel addendum esset non solum accedens accidenti, sed subiectum subiecto, & sic non esset intensio, sed extensio. Et hoc est quod Aristoteles dixit. 4. Physic. c. 9. Ex calido fieri magis calidum nullo facto in materia calido, id est, sine additione subiecti seu partis de nouo calidæ, ut Commentator expresse declarat. Additio ergo per se necessaria ad intensiōem debet esse solius partis, seu gradus formæ in eodem subiecto, in quo præexistebat forma remissa. Igitur id, quod additur per intensiōem, antea non præexistebat, sed de nouo fit.

Hinc ergo tandem concluditur, hoc quod additur in intensiōe educi de potentia subiecti, quia non fit per creationem, sed fit in subiecto, dependenter ab illo in fieri & in esse. Neque oportet quoad hoc excipere intensiōem qualitatū insofarum (ut putavit Caietan. 1. 2. q. 52. art. 2.) nam etiam illæ qualitates fiunt per eductionem, ut supra probavi disputat. 16. ergo simili modo augentur, nam est eadem utriusque ratio. Ita fit, ut intensio formæ sit quædam maioreductio eius de potentia subiecti, quæ vocatur additio, comparando terminum huius mutationis ad rem præexistentem:eductio autem vocatur per comparisonem ad subiectum, in quo & ex quo fit talis mutatio. Atque eademeductio vocatur maior radicatione ta-

io talis formæ in eodem subiecto, quia qualitas que plures habet gradus iam actu eductos de potentia subiecti, magis illi dominatur, magisque habet entitatem suam in illo radicatum. Specialiter autem in hac locutione denotatur, hanc additionem, quæ per intentionem fit, non esse meram aggregationem diuersarum qualitatum in eadem parte subiecti, sed esse educationem vnius & eiusdem formæ secundum diuersos gradus seu partes eius, ex quibus forma per se vna componitur, ex quo magis integra efficitur, eo magis radicari in subiecto dicitur.

V. Et iuxta hunc modum existimant multi recentiores exponi posse D. Thom. sententiam de intentione formarum per maiorem radicationem in eodem subiecto. Nam hoc sensu, & non alio potest habere verum illa sententia & verba D. Tho. huius sensui non videntur contradicere. Nam 1. 2. q. 52. ar. 2. sic ait. *Huiusmodi augmentum habituum, & aliarum formarum non fit per additionem forme ad formam, sed fit per hoc, quod subiectum magis vel minus participet vnam & eandem formam.* Non potest autem subiectum magis vel minus participare vnam & eandem formam, nisi quatenus talis forma magis vel minus educta de potentia eius, & consequenter: quia plus vel minus habet de entitate actualis formæ, quod non potest intelligi sine aliqua additione. Quam non videtur D. Thomas in vniuersum negare, sed negat additionem formæ ad formam, id est, meram aggregationem plurium qualitatum aut graduum omnino similium, iuxta sensum superiorum impugnatum, in opinione secunda, tractata in sect. 1. Et iuxta hanc interpretationem, & hæc verba, potest exponi D. Tho. quandoque alibi videtur additionem negare: quanquam, ut verum fatear, interdum difficilius loqui videatur.

Fiatne intentio successione continua.

VI. Secundo dubitari potest circa hanc intentionem seu educationem qualitatis, cum non simul tota fiat, an fiat per successionem continuam, vel discretam. Aliqui censent non posse continue fieri, sed solum per mutationes instantaneas & discretas. Ita tenet Soncinus 8. Metaphysicæ quæstion. 21. & sequuntur aliqui Thomistæ, & tribuunt D. Thomæ 8. Physicor. lect. 5. ubi ait, non esse possibile aliquid continue augeri vel minui. Citatur etiam Commentator 8. Physicor. com. 6. ubi significat, intentionem non esse vnum motum continuum, sed plures alterationes. Imo etiam citatur Arist. 8. Physicor. text. 23. dicens impossibile esse aliquid augeri vel minui semper, sed inter ea esse medium. Ratio autem huius sententiæ est, quia qualitas cum principio fit, per indiuisibilem mutationem & in instanti fit in aliquo gradu suo: ergo postea per similes mutationes augetur: ergo non potest augeri continue. Primum antecedens probatur, tum quia res permanens incipit per primum sui esse, ex Aristotele 8. Physicor. text. 69. tum etiam quia in his qualitatibus datur minimum secundum intentionem, quod necesse est à principio indiuisibiliter fieri, atque adeo per mutationem indiuisibilem & momentaneam. Prima vero consequentia probatur, tum quia gradus secundus, qui per intentionem additur primo, est proportionalis illi, & æque indiuisibilis: tum etiam, quia agens tantum potest agere in quolibet instanti sequenti, quantum in primo, vel etiam magis, quia est in se æque potens: & passum est magis dispositum: ergo sicut in primo instanti subita actione produxit certum gradum caloris, ita postea illum auget per similem seu proportionalem actionem. Secunda item consequentia probatur, tum quia mutationes indiuisibiles non possunt continuari. Tum etiam, quia alias in fine actionis qualitas esset infinite intensa: nam in quolibet instanti æqualis gradus illi esset additus: sunt autem in continua successione infinita instantia. Itaque iuxta hanc opinionem, latitudo intensi-

ua qualitatis solum est composita ex indiuisibilibus gradibus in quodam definito numero, octo verbi gratia aut decem, & per totidem mutationes indiuisibiles, tota illa latitudo consummatur, & per singulas post primam productionem augetur, seu intenditur.

Hæc vero sententia falsa est, & contra communem Philosophorum sententiam. Quapropter aduertendum est hic non quæri an intentio qualitatis à minimo gradu vsque ad summum necessario fiat vna mutatione continua: constat enim id non esse necessariū, fieri enim potest, ut aliquando interrumpatur intentio, & iterum postea in ea procedatur, ut experientia constat: quo sensu loquuntur de discontinuatione alterationis, vel augmentationis Aristoteles, & Commentator locis citatis. Quæstio ergo est, an alteratio fieri possit continua successione, & consequenter an currentibus omnibus requisitis ex parte naturalis agentis & passivi ita fiat, an vero ex parte ipsius qualitatis semper id repugnet.

In quo sensu dicendum est, latitudinem intensiua qualitatis quantum est ex se acquiri posse successione continua, & ita frequenter acquiri in physicis alterationibus. Hæc assertio est consentanea Aristoteli in 5. & 6. Physicor. ubi alterationem numerat inter physicos motus, qui diuisibiles sunt secundum tempus, & continuationem requirunt. & Commentator 3. Physicor. text. 6. ait, continuationem esse de ratione motus, scilicet, qui per se & proprie vnus fit. Hanc enim conditionem postulauit Arist. 6. Physicor. ad vnitatem motus. Nam si mutationes sunt discontinuæ, non poterit ex illis componi motus, qui verè & proprie vnus fit, sed ad summum ad modum numeri, vel quantitatis discretæ. Et idem sentit D. Thom. eisdem locis, & omnes fere authores, qui ponunt in his qualitatibus latitudinem graduum, hanc sententiam sequuntur ut Ægyd. 1. de Gener. q. 26. Ian. lib. 8. Physicor. q. 3. Qui tamen sine causa dicunt extensionem qualitatis necessario esse discretam, quamuis intentio sit continua: sed illud primum etiam falsum esse, constabit ex dicendis.

Conclusio ergo probatur primo experientia: nam videmus manum igni approximata magis ac magis calefieri, & calorem ipsum sentire. Dicent fortasse, discontinuationem fieri per morulas imperceptibiles. Sed hoc in primis sicut gratis, & sine experimento vel efficaci ratione dicitur, ita facile cōtemnitur. Deinde interrogo, cur in illis morulis cesset agens ab actione sua, & cur iterum ad illam redeat? Non enim est agens voluntarium, ut pro suo arbitrio nunc cesset ab agendo, postea iterum agat: nec etiam ex parte eius potest reddi ratio: nam suppono habere semper eandem virtutem & æqualem, vel maiorem propinquitatem ad passum. Et eodem modo suppono, non esse rationem ex parte medii, quia est idem. Nec denique potest reddi ratio ex parte passivi, quia etiam illud, est idem, & æque vel magis dispositum ad recipiendam actionem agentis. Respondent aliqui rationem sumendam esse ex dispositione passivi, quæ non est æqualis in eo puncto, in quo agens iterat actionem intensiuam, sed iam tunc passum est magis dispositum, quam esset in tempore antecedenti. Quod si interrogas, à quo fuerit passum magis dispositum. Respondent ipsummet agens illam maiorem dispositionem effecisse. Quo fit, ut iuxta hanc sententiam, licet agens quod intendit formam, cesset in aliquibus morulis à propria actione intendendi talem formam, non verò cesset simpliciter ab agendo, quia semper disponit passum, ut magis idoneum sit ad alium gradum intentionis recipiendum.

Sed qui ita respondent, in primis non constanter loquuntur, nam illa dispositio quæ fit in subiecto, necessario debet continue fieri in singulis partibus temporis, quæ inter vnam & aliam actionem intensiuam intercedunt: Nam si non fit continue, interrogabo rursus, cur interrumpatur illa actio, & cur i-

VII.
Improbatur allata sententia.

VIII.
Intentio qualitatis successione continua fieri potest.

IX.

X.

serum

rerum agens ad illam redeat, & vel recurrendum erit ad aliam priorem dispositionem, de qua eadem cedebit quæstio, & sic procedetur in infinitum, vel querenda erit alia ratio talis interruptionis. Si autem illa dispositio fit in actione continua, cur non dicatur idem de ipsa actione intensiva sine multiplicatione superflua talium actionum. Eo vel maxime, quod si illa actio, quæ ad talem dispositionem tendit, non potest esse nisi alteratio aliqua, quia non est localis motio ipsius passi, ut suppono: ergo continuas illius actionis esse non potest nisi intensio, quia non est extensio, loquimur enim de actione, quæ fit circa idem subiectum secundum eandem partem: ergo iam illa sententia admittit continuitatem in actione intensiva, alicuius dispositionis. Adde quod talis dispositio prævia ad intensiorem alterius qualitatis, v.g. caloris est plane conficta: quid enim esse potest illa dispositio, nisi alia qualitas? ergo sistendum necessario est in aliqua prima qualitate, ad quam non fit prævia dispositio: ergo intensio illius primæ qualitatis non potest interrumpi, ex defectu dispositionis, vel iterum fieri ob maiorem dispositionem subiecti. Inter qualitates autem physicas huiusmodi videntur maxime esse calor, & alie primæ qualitates, nam licet raritas, verbi gratia, videatur esse dispositio ad calorem, tamen per se loquendo non est dispositio prævia, sed consequens: quando enim calor per se fit, non fit media rarefactione, sed potius ad effectum caloris, consequitur rarefactio. Idem argumentum est manifestum in lumine, quod in aere puro nullam dispositionem requirit, præter diaphaneitatem connaturalem aëri.

XI.

Ex quo præterea sumitur evidens argumentum, nam solum oritur, & ascendit, verbi gratia, in nostrum hemisphaerium, & continue magis ac magis fit propinquius huic aëri: ergo continue magis ac magis eum illuminat: nec ex parte dispositionis passi potest intervenire interruptio, cum quia per se nulla requiritur in passo nova dispositio, tum etiam, quia si cōtingat esse in aëre vapores, vel aliquid simile, impediens perfectam illuminationem, illud ipsum non dissipatur à sole, nisi media actione illuminandi: hæc ergo actio & intensio luminis continue fit. Respondet Soneinas supra tunc interruptionem actionis non provenire ex dispositione passi, sed ex natura ipsius qualitatis, quæ non potest continue fieri, eo quod ex indivisibilibus gradibus componatur. Sed contra: nam si hoc ita esset, non posset naturalis ratio reddi, cur intensio fiat per illas morulas, & non per maiores, vel potius cur omnes illæ mutationes non fiant simul in eodem instanti. Quod ita declaro, demus solum in hoc instanti fecisse secundum gradum luminis, & per aliquod tempus subsequens cessare, & post aliquod tempus in alio instanti efficere tertium gradum, & tunc cum inter illa duo instantia mediet definitum tempus, quod potest dividi in duas partes, quæ continuantur in aliquo instanti medio inter illa duo extrema, interrogo, cur sol non produxerit tertium gradum luminis in illo instanti medio. Nam ex parte formæ iam id non repugnat, cum iam ponatur interrupta actio per aliquam particulam temporis, & gradus illi indivisibiles ponantur fieri per duas actiones indivisibiles discretas ad quas impertinens est, quod tempus inter eas positum sit longius aut brevius. Et idem argumentum fieri potest de quocumque instanti signato: nam inter quolibet duo instantia mediat tempus in quo possunt priora instantia designari, atque ita in infinitum. Non potest ergo ex naturalibus causis ratio talis actionis reddi, sed oportebit recurrere ad primam causam, quæ determinet singula instantia, in quibus iterandæ sunt mutationes, quibus fit intensio: quod sane philosophicum non est, præsertim ubi nulla ratio vel experientia cogit. Unde ulterius sequitur in illa sententia, omnes illos gradus simul in eodem instanti fieri, quia ut infra dicam

ex parte formæ non repugnat sic fieri, sicut non repugnat simul esse: nec etiam repugnabit ex parte agentis aut passi: quandoquidem post transactum aliquod tempus nulla alia facta mutatione in passo vel agente sunt illi gradus: ergo ex parte agentis erat sufficiens virtus & capacitas in passo: ergo illa successio & interruptio temporis est impertinens.

XII.

Ex his ergo satis probatur experientia, & à posteriori, intensiorem qualitatis successione continua fieri posse. Ratio vero à priori petenda est ex principio contrario fundamento primæ sententiæ. Latitudo enim intensiva qualitatis non componitur ex certo numero indivisibilium graduum, sed est in infinitum indivisibilis, eadem proportione, qualitate vel alia quantitas continua. Sicut enim in linea sunt infinitæ partes proportionales, ita etiam sunt in latitudine intensiva caloris, licet non sint sic distinctæ sicut partes lineæ, sed sola compositione & latitudine entitativa. Huiusmodi autem esse latitudinem intensivam, manifestat nobis motus, & acquisitio talis formæ. Neque aliam rationem à priori illius compositionis reddere possumus præter eas quæ de latitudine intensiva formarum in superioribus adductæ sunt, nam hæc est natura harum qualitatum, quod nimirum habeant hunc modum entitatis, & compositionis, in qua nulla potest offendi repugnantia, magis quam in compositione lineæ ex suis partibus in infinitum indivisibilibus. Supposita ergo tali compositione partium qualitatis secundum intensiorem, non est difficile intell gere, secundum eas posse fieri intensiorem continuam. Quia signata qualibet parte illius qualitatis potest figurari alia minor, eo quod sit indivisibilis in infinitum, ergo etiam qualibet pars minor potest breviori tempore acquiri, & maior in maiori atque ita tota intensio fieri successione continua.

XIII.

Quo fit ut licet in huiusmodi qualitativis soleant à nobis mente dividi octo vel decem gradus, ut de illis loqui possimus, singuli tamen gradus non sint indivisibiles, sed sint veluti partes æquales, sicut in linea dividimus palmos, aut in tempore horas, quæ tamen in infinitum divisibiles sunt. Atque ita, quando calor ut duo intenditur successivè, non fit immediate ut tria, sed prius fit ut duo & dimidium, & prius acquirit quartam partem tertii gradus, & sic in infinitum.

XIV.

Olivian.

Dices: quamvis hinc sufficienter declaratur, successiorem continuam non repugnare intensiorem ex parte latitudinis formæ, tamen nondum esse sufficientem rationem datā cur illam latitudinem formæ successivè fiat, nam licet illæ partes formæ in re sint distinctæ, & sint divisibiles illo modo, nihilominus possunt omnes simul fieri, sicut partes lineæ etiam sunt distinctæ, & divisibiles in infinitum, & nihilominus simul produci possunt: vel sicut in calore partes quas habet in superficie, secundum extensionem, distinctæ sunt, & divisibiles in infinitum sicut partes superficiæ, & tamen omnes possunt simul fieri: contingit enim simul calefieri totam superficiem. Et confirmatur ac declaratur ratione, nam omnes illi gradus intensiorem simul permanent in eodem subiecto, & ab agente pendeant in conservari, simul etiam duxat in quolibet instanti tota actio, per quam fiunt, non obstante distinctione partium, & divisibilitate illius latitudinis: ergo eadem ratione simul fieri possunt absque vlla successione. Patet consequentia, tum quia non est maior ratio de conservatione, quam de prima productione, tum etiam quia partes actionis vel mutationis non magis inter se pugnant, quominus simul fiant, quam partes termini, quominus simul sint, quia tota repugnantia actionum sumenda, est ex terminis. Ergo omnes partes illius actionis possunt simul fieri sine vlla successione: ergo ex solo illo capite non redditur sufficiens ratio huius continuæ successiōis.

XV.

Respondetur in primis, difficultatem hanc æque progre-

procedere de successione discretæ, & de continua, quia ratio facta eo tendit, ut probet omnes gradus simul fieri, & sine illa successione. Deinde dicimus, rationem factam recte concludere, ex parte solius latitudinis intensivæ ipsius qualitatis non repugnare, quominus qualitatis intensibilis, aut secundum totam latitudinem suam, aut secundum aliquos gradus eius, simul fiat. Id quod etiam confirmat experientia, nam lumen subito fit secundum aliquos gradus intensivæ, & voluntas nostra subito prorumpere potest in ferventem, & intensum actum amoris. Neque hoc est contra dicta, quia solum diximus intensivæ qualitatis posse continue fieri: verumque autem verum esse potest, cum utraque sit propositio indefinita. Quod si inquiras, quis modus effectivæ sit magis naturalis qualitati, aut intensiori eius. Respondeo, iuxta diversas condiciones rerum concurrentium ad talem actionem alterutrum ex dictis modis esse magis connaturale. Si enim ex parte qualitatis intensibilis, consideres permanentiam eius, & quod omnes gradus eius possunt esse simul in eodem subiecto quod sufficientem habet capacitatem ad omnes illos simul recipiendos & sustinendos, ex hac parte magis connaturale est tali qualitate ut tota secundum omnem suam intensivam simul fiat, si ex parte agentis sufficientis sit virtus, & nihil sit quod impediat, & hoc etiam sufficienter probat difficultas proposita. At vero si consideremus, aut limitatam virtutem agentis, aut repugnantiam vel indispositionem passivi, sic magis connaturale est ut talis intensio, continua successione fiat, eo modo, quo illam declaravimus.

Atque hinc colligere licet tres causas, ob quas mutatio hæc successivæ sit, supposita latitudinis seu capacitatis ex parte termini, ex quibus duæ sunt certiores, alia vero magis dubia. Prima causa est distantia inter agentem, & passum, quæ per continuum motum minuitur, dum magis ac magis appropinquant agentis & passivi: quæ causam experimur in illuminatione Solis. Erratio est, quia agens limitatum non æquè agit in distans ac in propinquum, & ideo in partem distantem passivi non agit in principio quantum absolute potest, sed solum quantum potest ad talem distantiam, quia vero illa distantia successivè minuitur, & continue, ideo etiam successivè, & continue crescit effectus in eisdem partibus passivi, quod augmentum intensivum est. Hæc est ergo prima causa huius successivæ continuationis respectu agentium naturalium, cui alia proportionalis responderet in agentibus liberis, nam quatenus talia sunt, non agunt, quantum possunt, sed quantum volunt, & ideo, si aliunde non est impedimentum, possunt successione continua intendere qualitatem, magis ac magis applicando suam virtutem. Ut voluntas potest per aliquod tempus continue amare, & amorem ipsum intendere.

Secunda causa est resistentia subiecti per contrariam qualitatem, vel per aliam dispositionem repugnantem introductioni alterius qualitatis. Ex hac enim radice frequentius provenit successio, quam in alteratione physica & materiali experimur, ut lignum etiam si perfecte applicatum sit maximo igni, non subito perfecte calefit, sed successivè, quod non provenit nisi à resistentia. Nam cum agens sit finita virtutis, non potest resistentiam passivi subito vincere, unde quo minore est passivi resistentia, eo velocius fit intensio. Solum autem alterationis nomen simpliciter dictum, apud Philosophos sumi pro alteratione physica & materiali ac sensibili, quæ fit inter contraria, & est via ad generationes & corruptiones: quomodo dicitur 1. de Generat. quidquid alterabile est, esse corruptibile, & ideo talis alteratio simpliciter dicitur motus successivus, quia sicut naturale est his qualitatibus habere contrarium, ita etiam naturale illis est successivè inveniendi ac perfici. Hic vero occurrebat specialis difficultas de intensione habituum, de qua statim dicam.

Tom. II. Metaphys.

Tertia causa huius successivæ continuationis esse potest sola limitatio seu imperfectio virtutis agentis. Nam ex illa potest provenire, ut non possit subito efficere totum effectum, & ideo paulatim & per partes illum efficiat. Itaque hæc causa differt à præcedentibus, quia seclusa resistentia passivi, & ablata etiam omni distantia inter agentem & passum, ex eo præcise quod agens est imperfecta virtutis, determinatur ad talem modum agendi, ut non possit omnes gradus latitudinis forme simul efficere, sed unum post alium. Ad quod etiam concurrunt varia dispositio subiecti, nam cum in principio non sit dispositum ad talem qualitatem, agens non potest in illud introducere nisi minimum gradum: per hunc autem disponitur ad gradum ulteriorem, & ita consequenter per unumquemque gradum ad alium proximum perfectiorem, atque hæc ratione successivæ sit intensio. Exemplum huius dari potest in intensione habituum: actus enim qui efficit habitum, non statim confert illi omnem intensivam quam potest etiam si in potentia nullus sit actus contrarius. Nam, ut supra diximus, primus actus efficit habitum, & non est verisimile efficere statim habitum sibi æqualem quoad omnes gradus intensivæ: imo multi existimant primum actum nihil efficere, sed quantum vel quantum in virtute præcedentium nos autem existimamus, necessarium esse ut unusquisque actus aliquid efficiat, & alias non posse posteriorem actum iuvare à præcedentibus. Addimus tamen verisimile esse, habitum, qui fit per primum, vel secundum actum, non posse esse tam perfectum vel intensum, quantum per plures actus similes fieri potest. Unde concludi videtur, primum actum ex sola imperfecta virtute activa non posse simul producere intensivam habitus sibi adæquatam.

De habituum intensivæ peculiaris difficultas.

Dices. Ergo saltem in intensione habituum verum est non fieri successione continua, sed per mutationes discretas, nam unus actus subito videtur efficere aliquem gradum intensivæ, & postea alium actum addere aliam particulam intensivæ, & sic de cæteris. Respondetur, quamquam id concedatur, nullum esse inconueniens, quia nos non diximus, omnem intensivam qualitatis successione continua fieri, & hic interuenit specialis causa, ob quam non continue fiat, quia quot variantur actus, tot variantur agentia concurrentia ad intensivam, & unumquodque eorum subito agit, quantum potest. Deinde potest responderi negando sequelam, si sensus consequentis sit, ut esse debet, intensivam habitus non posse aliter fieri quam per mutationes discretas.

Ut autem explicem, utramque responsionem aduerto, duobus modis intelligi posse, habere unumquemque actum virtutem ad efficiendum vel intendendum habitum. Primo, quod nullus actus perfecte solus sit sufficiens ad efficiendum habitum sibi æqualem secundum intensivam suam, sed solum ad efficiendum aliquem gradum habitus in certa proportionem, ut, verbi grat. quod actus ut quatuor possit in nuda potentia introducere primum gradum habitus: in potentia vero iam habente primum gradum, possit introducere secundum, & sic de cæteris. Deinde, quia isti actus ex natura sua habent actionem perfectivam, & non corruptivam, addi etiam potest verisimile esse, unumquemque actum subito efficere quantum potest, iuxta dispositionem & capacitatem potentie, ita ut si illa sit magis vel minus disposita, aut etiam contraria qualitate affecta, etiam possit actus magis vel minus efficere, semper tamen subito, simulque efficiat totum, quod hic & nunc potest circa subiectum sic dispositum. Quod si hæc vera sunt ex illis recte sequitur intensivam habitus fieri per mutationes discretas, & procedit primus modus respondendi.

XVIII.

Tertia causa successivæ intensivæ in intensione.

XIX.

XX.

Tt

Secund.

XXI.

Secundo vero modo intelligi potest hæc actiuitas actuum, nimirum, quod virtus actiua vniuscuiusque actus non sit limitata ad vnum tantum gradum habitus sibi inæqualem: sed possit quantum est de se efficere habitum sibi æqualem in intensiōe; ita tamen vt non valeat effectum sibi adæquatum subito efficere, sed paulatim procedat ab imperfecto ad perfectum. Est autem hoc verisimile, primo quia cum actus sit perfectior quam habitus acquisitus per illum, nulla est ratio ob quam de se non est effectiuus habitus secundum totam suam intensiōem, quandoquidem virtus actiua est proportionata entitati formæ, & crescit per singulos gradus eius. Secundo, quia supposito, quod primus actus non efficiat habitum sibi æqualem in intensiōe, verisimile est secundum actum æqualem augere illum habitum, & vtrunque sit valde probabile ipsa experientia, vt supra ostendi. ergo etiam idem actus perseverans in potētia magis ac magis intendit habitum à se productum in primo instanti. Patet consequentia, quia ille actus perseverans non est minus efficax physice loquendo, quam alius actus sibi æqualis, & ex eo quod aliquid effecerit in primo instanti, non est diminuta eius virtus, quo minus postea etiā possit efficere quādiu est: si subiectum sit capax: ergo etiam idem actus perseverans potest intendere habitum à se productum. Et hoc etiam videtur ostendere experientia, nam ceteris paribus firmiorem habitum aliquis acquirit per diuturnum actum, in quo multo tempore perseveravit, quam per actum breui transuentem: ergo signum est eundem actum esse actiuum, saltem quādo habitus non peruenit ad perfectionem ei æqualem. Atque ita etiam sequitur, actum quantum est ex se virtutem habere, ad efficiendum habitum sibi æqualem, quanquam non possit totam illam efficacitatem simul exercere, sed paulatim propter limitationem & determinationem talis virtutis vt in tertia causa dicebamus. Cui addi potest non deesse aliquam resistantiam ex parte subiecti susceptiui habitus propter indeterminationem & indifferentiam eius, vt supra disputatione 44. asseribamus. Nam si in agente est sufficiens virtus, difficile intellectu est cur determinetur ad illum modum agendi, si ne subiectum resistit villo modo, nec formæ repugnat instantanea productio. Atque ita videtur limitata illa tertia causa & fere coincidit cum secunda solumque erit differentia in modo illius repugnantie vel resistantie ex parte subiecti.

XII.

Habitus continuus successione intendi potest. Equomodo.

Hoc autem principio posito manifeste sequitur intensiōem habitus posse etiam fieri successione continua. Nam si idem habitus perseverans in potentia intendere potest habitum à se productum in principio, necesse est vt successiue & continuè illum intendat idem agens, & æque applicatum: vnde eandem etiam vim & rationem habet ad agendum in toto illo tempore. Et argumenta superius facta de ceteris agentibus, hic etiam locum habent. Et maxime hoc potest confirmari, si idem actus in potentia continuè augeatur vt, fieri posse diximus: nam tunc ratione maioris intensiōis continuè magis etiam ac magis continuè augebit habitum. Denique, hoc etiam videtur maxime necessarium, quando potentia est affecta contratio habitu in gradu incompensibili, nam tunc etiā per habitum resistit intensiōi alterius habitus, & ideo necesse est vt actio non sit instantanea, sed successiua, difficile enim erit differentiam in hoc constituere inter habitus contrarios, & alias qualitates oppositas, quæ erat difficultas superius remissa in hunc locum.

XXIII.

Oppositæ sententiæ fundamenta dirimuntur.

Ad fundamentum contrariæ sententiæ, quatenus auctoritates continet, responsum iam est: non enim negant illi Doctores, motū alterationis vel augmentationis posse esse continuum, sed negant semper continuè fieri, id est, sine interruptione aut per totam vitam, aut per diuturnum tempus, quod non prouenit

ex intrinseca natura talis motus, aut termini eius, sed ex multiplici variatione rerum & causarum vniuersi: de qua re latius differunt Philosophi agentes de corporum augmentatione. Ratio illius opinionis soluetur commodius sect. sequenti.

SECTIO IV.

An latitudo intensiua qualitatū habeat definitos terminos intensiōis & remissionis.

Hæc quæstio tractari solet à Philosophis in i. Physicorum, vbi generatim disputant de terminis, maximo & minimo, rerum omnium, quæ augmentum vel decrementum suscipere possunt. Tamen, quoad hanc partem hoc loco visa est necessaria, hæc disputatio, tum propter soluendum fundamentum contrariæ sententiæ propositum in sect. præced. tum etiam, quia licet augmentum extensuum, quod materiam & quantitatem consequitur, & consequenter etiam eius terminus, ad considerationem physicā pertineant, tamen augmentum intensuum ex se abstractit à materia & quantitate, ideoque tam de illo, quam de terminis eius ad Metaphysicum agere per se pertinet.

Quæstionis sensus.

Est autem sensus quæstionis vtrum qualitas habens latitudinem intensiuam, determinet sibi certum aliquem gradum, vel particulam suæ entitatis, quam, vt minimum requirat vt fieri possit, ita vt remissior producti aut conseruari non possit, & hoc est qualitatem terminari ad minimum. Ad maximum vero terminari est, quod detur aliquis terminus illius entitatis, vltra quē non possit eius intensio progredi. Et quamvis distinguere soleant Philosophi duos terminos magnitudinis, & paruitatis, scilicet, intrinsecum, & extrinsecum, quos in paruitate vocant minimum quod sit, & maximum quod non, in magnitudine vero, maximum quod sit, & minimum quod non, in præfenti vero non indigemus illa distinctione, quia, si hæc qualitates habent terminos, certum est illos esse extrinsecos, & non intrinsecos, vt ex dicendis constabit.

Prima sententiā docens dari minimum in intensiōe.

De termino ergo paruitatis multi censent habere qualitates terminari ad minimam. Ita tenet Soncin. 8. Metaphysicor. quæstio. 13. & idem videtur sequi. Iandun. lib. 6. Physic. quæstio. 15. Egid. 1. de generat. quæst. 25. & ibi Toletus q. 7. Est tamen discrimen inter hos auctores, nam Soncinas putat illud minimum esse quod simpliciter indiuisibile in sua entitate, tam quoad partium compositionem, qua caret, quam quoad modum afficiendi subiectum magis vel minus, quia iuxta sententiā explicatam intensiōem in hunc modum, ille gradus minimus ponitur incapax intensiōis, quia in modo afficiendi non recipit variationem, sed indiuisibilitatem habet. Sed hic sensus supponit falsam sententiā supra impugnatam, quod tota latitudo intensiua cōponatur ex gradibus indiuisibilibus, & ideo illam omitto. An vero in alio sensu possit hæc entitas indiuisibilis explicari, & ad veritatem reduci, infra dicam. Alio ergo modo intelligitur illa sententiā, nimirum, quod in latitudine intensiua qualitatū nulla possit signari pars, quæ non sit ex partibus composita, & ideo in ipsa totali entitate nulla sit signabilis pars ita parua, quin alia minor signari possit. Nihilominus tamen signari possit aliqua pars tam parua seu tam remissa, vt non possit minor seu remissior conseruari, aut esse quādiu.

diffusa & separata ab aliis partibus, quod aliis verbis dici solet, non dare minimum gradum remissionis inexistens in tota qualitate, dari tamen minimum separatim existens, quia qualitas sub minori intentione fieri aut conservari non potest.

IV. Hæc autem sententia sic exposita suaderi potest. Primo, quia omnis res permanens incipit per primum sui esse: ergo & omnis qualitas intensibilis: ergo determinat sibi certum gradum, in quo ut minimum produci debeat in instanti, & per primum sui esse: nam alias si semper produci posset minor & minor, non haberet determinatum initium, sed in successione temporis inciperet. Imo vix intelligi potest, quod ignis incipiat introducere calorem in aquam, & quod non primo producat aliquam determinatam partem caloris, quæ sit veluti fundamentum reliquarum. Secundo, quia omnis forma determinat sibi certum ac definitum modum essendi: ergo sicut forma substantialis hac ratione determinat sibi certas dispositiones in definito gradu, & potentia determinatum actum, ita qualitas intensibilis determinat certum modum seu gradum remissionis. Et confirmatur, nam in actibus vitalibus videtur manifestum, non enim potest voluntas amare, aut intellectus attendere, nisi cum aliqua definita intensione. Tandem ob hanc causam hæc qualitates terminantur ad maximum: nimirum, quia essentia talis formæ limitata est, & ideo etiam sibi determinat definitum modum essendi: ergo eadem ratio est de termino remissionis, quæ est de termino intensiōis.

Contraria sententia exponitur.

V. Nihilominus alii sentiunt, has qualitates ex se non terminari ad minimum remissionem, sed quacunque parte signata posse, quantum est ex se, fieri aut conservari minorem & separata ab omni ulteriori intensione. Ita opinatur Soto in 1. Phyl. q. 4. a. 3. conclus. 5. & Coninibricenses 1. Phyl. c. 4. q. 1. Fauetque huius sententiæ Arist. 6. Phyl. c. 6. tex. 53. & 54. ubi probat in omni motu ex contrario in contrarium ante quodlibet mutatum esse dari motum, & ante quamlibet partem motus dari aliam minorem, atque ita procedere divisionem in infinitum, ut ad minimum mutationis partem deuehri possit. Quæ doctrina generalis est ad omnem verum motum, & alterationem comprehendit, ut omnes exponunt. Eadem autem ratio est de termino motus, quæ de seipso motu præterit in motu alterationis intensivæ, quia spatium diuisibilitatis eius, non est aliud quam latitudo intensiva eius: ergo neque in termino talis mutationis dari potest minimum secundum intensiōem. Ratio ne etiam probatur, quia in huiusmodi qualitatibus non datur minimum inexistens secundum intensiōem ergo neque etiam datur minimum per se existens seu separabile ab ulteriori intensiōe. Antecedens probatum est, quia latitudo intensiva qualitatis est ad modum continuæ, & ideo est diuisibilis in infinitum: ergo per designationem in tota qualitate non potest signari minima pars in ea existens.

VI. Consequentia variis modis probari potest. Primo ex proportionem ad quantitatem continuam, in qua sicut non datur minimum inexistens, ita neque per se existens quantum est ex ratione ipsius quantitativa, & idem est (iuxta anteriorem sententiam) de extensione qualitatis quam habet in superficie, vel quantitate continua, & sicut in ea non datur minima extensio partis inexistens, ita nec per se separatæ eadem autem proportio esse videtur in gradibus intensiōis. Secundo, quia gradus inferior in intensiōe, non pendet per se a superiori: ut primus a secundo, vel secundus a tertio, sed potius est conuerso superior gradus pendet ab inferiori, quasi materialiter quia illum per se supponit. Hæc autem ratio procedit de quacunque inferiori parte talis gradus respectu ulteriori: ergo quæcunque pars minima designabilis in qualitate intensiva,

Tom. II. Metaphys.

per se non pendet à reliqua perfectione tota intensiva quæ ei superadditur: ergo per se loquendo potest conservari sine illa: ergo quælibet pars minor & minor, quæ potest existere in tota qualitate, posset etiam per se existere. Hæc enim sola est ratio ob quam secundum extensiōem quælibet pars lineæ quantumvis minor & minor, quantum est ex se potest per se existere sine aliis, quia ab eis non pendet, & idem est de quocunque calore minimo secundum extensiōem: ergo idem est de intensiōe. Tercio, quia alias si forma paulatim remitteretur, & in aliquo instante perveniret ad certam minimam intensiōem, & sub minori conservari non posset, talis forma definirer per ultimum sui esse, quia in illo instante esset, & immediate post illud esse, non posset, quia alias iam esset minor minimæ, nam immediate post illud instans fieret remissior. Alia argumenta fieri solent ad comprobandam hanc sententiam sumpta ex successione motus, & ex actione uniformiter difformi per spheræ actiuitatis, quæ non sunt adeo efficacia, & ideo illa omitto.

Posterior sententia præfertur.

VII. Nulla ergo ex his sententiis euidenter demonstrari potest. Considerando autem naturam qualitatatis intensivæ, & modum compositionis entitatis eius, quem supra explicuimus, hæc secunda sententia probabilior videtur & aptior ad intelligendum modum alterationis continuæ, quo intensio, vel remissio fit, & modum etiam inceptions ac definitionis harum qualitatatum. Solum est aduertendum primo, aliud esse loqui de his qualitatibus secundum se, aliud vero prout sunt proprietates vel dispositiones talium formarum: hoc enim posteriori modo certum est posse terminari ad minimum gradum intensiōis, quia non est idem in omnibus formis, sed varius iuxta veritatem formarum: Vnaquæque enim forma substantialis, sicut determinatam habet naturam & perfectionem intensivam, ita determinatam dispositionem postulat tam in specie quam in gradu intensiōis, & hoc modo dicimus, posse qualitatem terminari ad minimum, vel intrinsece via generatiōis, seu in statu connaturali talis formæ, vel saltim extrinsece in statu præternaturali, seu conservatiōis ut vocant. Hic autem non consideramus qualitatem, ut dispositionem ad formam substantialem, vel secundum se & secundum suam entitatem, & seclusis extrinsecis impedimentis, vel contrariis agentibus, & sic dicimus qualitatem non terminari ad minimum, quia ut qualitas sit in suo statu connaturali & perfecto, habere debet integram intensiōem suam, quæ potest dici minima, vel potius vnica ad perfectum statum talis qualitatis, quo diminuto incipit qualitas esse in statu imperfecto, in quo proinde nullum habet definitum terminum paritatis, quia semper potest procedere ab imperfecto ad imperfectius, & è conuerso totam latitudinem suæ entitatis potest successiue acquirere.

Secundo est considerandum, aliud esse loqui de partibus qualitatis, aliud vero de indiuisibilibus continuatiuis aut terminatiuis eius. Opinor n. in hoc etiam seruari proportionem inter hæc latitudinem intensivam & extensivam, quod sicut in eis dantur partes indiuisibiles in infinitum, ita etiam dantur quedam indiuisibilia continuantia, vel terminantia huiusmodi partes. Est enim eadē omnino ratio, neque aliter potest commode intelligi vera vnio, & continuitas talium partium neque etiam cōtinuitas motus qui est intensio talis qualitatis, nam in eo dantur partes, & mutata esse, in quibus aliquid fieri necesse est, quod non potest esse nisi indiuisibile.

Atque hinc colligo, quod sicut in calore, ut octo datur quoddam indiuisibile caloris continuans septimum gradum cum octavo, & sextum cum septimo, & sic de ceteris omnibus gradibus & partibus diuisibilibus, quæ inter se cōtinuantur, ita etiam datur quoddam

VII.

VIII.

IX.

In formis diuisibilibus indiuisibilia dantur terminantia & cōtinuantia.

Te 2

ulti-

ultimum indiuisibile terminans illam. Item, quia calor vt octo, & sic incipit per primum sui esse, nam incipit in eo instanti, in quo finitur & consumatur motus intensiois, in quo verum est dicere, nunc non est intensio & immediate ante hoc erat, & è cōneis nūc est calor vt octo & immediate ante hoc non erat: ergo in illo instanti aliquid additum est, quod cōsummat & quasi constituit calorē vt octo, quod non potest esse nisi terminus indiuisibilis caloris: nā omnes partes caloris per omnes partes motus toto tempore præcedenti acquisitæ fuerant.

X.

Vnde vltius concludimus, etiam in alio extremo talis latitudinis intensiū dari vltimum seu primum terminum indiuisibilem initiantē, & ex ea parte terminantē: calorem est n. eadē proportio & ratio. Nam omne continuū finitum clauditur duobus, terminis in quo est differentia inter res successiuas & permanentes, q̄ in re successiua illi termini sunt extrinseci, quia non sunt simul cū toto: at vero in re permanente sunt intrinseci, quia actu permanent cum ipso toto, & illud suo modo cōponunt, vt patet in duob. extremis punctis lineæ, & idem est de quolibet alio cōtinuo permanente. Nec potest afferri vlla ratio, ob quam latitudo intensiua qualitatis habeat indiuisibilia continuantia, & vnum terminum terminantē ex parte vnius extremi, & non habeat aliud ex alia parte: datur ergo vtrinq̄ indiuisibilis terminus huius latitudinis. Cum ergo dicimus, non dari minimum in his qualitatibus, intelligēdum est de qualitatibus quoad aliquam partem seu latitudinem diuisibilem, quæ tantum meretur nomen qualitatis, nam hoc indiuisibile potius vocandum est initiū qualitatis. Vnde loquendo de illo, negari non potest, quin detur in qualitate aliquid minimū, etiam inexistens ipsi qualitati nimirū illud indiuisibile, in quo (vt ita dicam) veluti inchoatur, & quasi fundatur tota latitudo intensiua qualitatis. Vt si concipiamus lineam ascēdentem à centro vsq̄ huc, in illa non poterimus designare minimum quid versus centrum, possumus autē designare punctū existens in centro, qui est veluti basis totius lineæ: ad hunc ergo modum concipienda est hæc latitudo intensiua qualitatis. An vero illud primum indiuisibile possit non solū in toto designari, sed etiam interdum pro aliquo tempore, vel instanti esse solū absq̄ aliis partibus qualitatis, dicam statim respondendo ad fundamenta contrariæ sententiæ.

Satisfit fundamentis prioris opinionis & inceptio qualitatum exponitur.

XI.

PRIMA ergo ratio cōtrariæ sententiæ sumpta est ex modo incipiendi talium qualitatum, ad quē vno verbo responderi posset, rem permanentem quantū est ex se incipere per primum sui esse, si nihil aliud obstat, quia vt supra dicebamus, etiam qualitas in ensibilis quantum est ex se, simul tota fit, sicut tota simul est. At vero ex adiunctis conditionibus agentis, aut passi, sicut non repugnat rem permanentem nō fieri simul totam, sed partem post partem, ita etiam nō repugnat incipere per vltimū nō esse, ita vt ante quamlibet partem eius alia minor sit facta, quia tunc non incipit per mutationem indiuisibilem, neq̄ ad definitionem motus successiui, sed ad inceptū em alterationis, vel intensiois successiue.

XII.

Vt tamen hoc amplius declaremus, distinguamus inter potentiam, intensioem, & propriam productionem totius qualitatis. Quando cūq̄ enim proprie inchoatur sola intensio, supponitur iam qualitas producta & terminata vsq̄ ad certum gradum per intrinsecum terminum indiuisibilem illius gradus eiq̄ incipit superaddi vltior gradus. Tunc ergo factis clarescit, illum gradum qualitatis quiper illam intensioem fit, & præexistenti qualitati additur, etiam si sit res permanens non incipere per primum sui esse, sed per vltimum non esse, quia non incipit in a-

liqua determinata parte qualitatis, sed ante quamlibet sit alia minor, neq̄ etiam incipit secundum aliquid indiuisibile, quia in præexistente qualitate supponebatur vltimus terminus indiuisibilis gradus præexistens, qui terminus non corrumpitur per vltiorem intensioem, quia vt sæpe diximus, per intensioem nihil positium collitur à qualitate præexistente in esse remisso. Neq̄ etiam illi proxime additur alius indiuisibilis terminus quia in latitudine cōtinua non dantur duo indiuisibilia immediata. Fit ergo per intensioem, vt illud indiuisibile quod antea erat terminans, incipiat esse continuans, per additionem partium eiusdem qualitatis, inter quas partes nulla datur minima, neq̄ alia quæ simul tota fiat, & ideo facile intelligitur, gradum illum intensiois incipere per vltimum non esse. Sicut etiam in extensione, id est, euident, quando illuminatio, v.g. quæ in hoc instanti attingit intrinsece vsque ad hanc superficiem aeris immediate post hoc vltra progreditur per accessum solis: quidquid enim luminis intelligitur esse in partibus aeris, qui sunt post talem superficiem, incipit esse per vltimum non esse, quia non incipit simul in parte determinata aeris: sed ante quamlibet in minori, & ita continue progressa est actio, sicut sol ipse continue magis ac magis appropinquat: idem ergo est in intensioe, nec in hoc esse videtur vlla difficultas.

At vero quando prima incipit qualitas in subiecto difficultas est, an oporteat tūc aliquid qualitatis simul & indiuisibiliter introduci, quod sit fundamentum totius qualitatis, & in eo qualitas incipiat per primum sui esse: hoc n. necessarii putant auctores contrariæ sententiæ, & ideo ponūt minimum in qualitate. Alii vero absolute negāt illud esse necessarium, etiam in prima inceptioe, & ita facile expediunt argumentū. Iuxta ea vero q̄ diximus, est peculiaris difficultas, quæ datur in qualitate aliquid indiuisibile initiatiū ei, vt diximus: ergo oportet, vt saltem illud in aliquo instanti primo indiuisibiliter fiat: nō videtur autē posse fieri solū quasi seiuncta ab omnib. partibus, quia hæc indiuisibilia non possunt naturaliter ita esse: ergo saltem hæc ratione necessarium est aliquid qualitatis simul fieri, quod erit minimum intensiois in ipsa.

Duobus igitur modis in hoc procedere possumus. Primo, admittendo tempore inchoari introductionem qualitatis per primum sui esse in aliquo indiuisibili, vel solo vel simul cum aliquibus partibus, non propter necessitatē minimi, sed propter alias causas naturales. Secundo defendi facile potest: etiam in prima introductione, qualitates sæpe inchoari per vltimum non esse, vt verumque declarem, suppono has qualitates interdum fieri cum resistentia passi, interdum vero sine illa. Item suppono causam efficiētem earū aliquando agere ex necessitate naturæ, aliquando libere & voluntariē. Quando ergo agens naturaliter agit, & sine resistentia, simul agit, quātū potest vel simpliciter, vel iuxta capacitatem & applicationē passi. Et quia hæc potentia agendi nunquam est ad vnum solum indiuisibile qualitatis, sed vel ad totam illam, vel ad aliquem certum gradum eius, ideo ab huiusmodi agente semper fit simul talis qualitas, vel aliquis gradus seu pars eius, nō quia ipsa terminetur ad minimum, sed quia agens est determinatū ad sic agendū. Vnde in parte propinqua plus agit & minus ac minus in remotioribus, donec perueniat ad terminum spheræ suæ actiuitatis. Quod si terminus ille sit intrinsecus, vt est probabile, faciet quidem in illo, seu in vltima superficie spheræ suæ actiuitatis minimum qualitatem, quam potest efficere, inde tamē non fit, illud esse minimum ipsius qualitatis secundū se spectatæ: nam ab alio agente voluntario, vel debiliiori poterit illa qualitas remissior fieri. Si autē spheræ actiuitatis terminatur extrinsece, vt alii opinantur, tunc illud agens nihil ager in illo termino, seu superficie vltima: sed citra illam ager in toto illo spatio vni-

XV.

XIII.

XVI.

XIV.

XVII.

tio vniformiter, difformiter, semper: emissus agendo in distantiore partem, posset tamē illa actio tota consistere supra aliquem certum, vel diuisibilem gradum signatum, & ita ex hoc modo agendi nec colligitur dari minimum in his qualitatibus, neque non dari. At vero si agens sit liberum, potest pro sua libertate applicare vim suam ad magis vel minus agendū, & ita licet demus semper facere simul aliquam partē qualitatis, non tamen certam, sed pro suo arbitrio potest facere minorem & minorem: vnde ex hoc modo agendi non colligitur minimum, sed potius oppositum.

XV. Atq; hoc idem dicendum est de actibus nostris vitalibus, quatenus à libertate pendent, & in instantiā in nobis sunt. Verisimilius enim est, non esse in potestate nostra efficere solum aliquem indiuisibilem terminum talis qualitatis. Et probabile etiam est, quod regulariter, atq; humano modo loquendo, semper applicamus potentias ad efficiendos hos actus cum aliqua intentione maiori, quam sit aliqua minima quæ excogitari potest, non quia talis intentio sit simpliciter necessaria ad esse talis qualitatis, sed quia nos non applicamus potentias ad operandum illo mathematico modo, sed physice, & quasi confuse ad operandum perceptibile, vt sic dicam, & ita determinatur ad maiorem intentionem, quam in rigore sit necessaria ad esse actus. Deus autem, vel aliud agēs quod posset distincte discernere inter minimas partes qualitatis, posset talem qualitatem in quolibet minimo gradu efficere, & saltem respectu Dei nō repugnaret vnicui etiam indiuisibile solum fieri.

XVI. At vero quando hæc qualitates producantur cum resistentia passi, vel ab agente limitatæ virtutis, tunc videtur magis necessaria successio, & inceptio per vltimum non esse. Dicunt vero aliqui, etiam tunc semper introduci prius aliquem gradum seu partē qualitatis in instanti, quia agens vt agat semper: habet proportionem maioris inæ qualitatis ex parte passi, & ideo secundum proportionem excessus aliquid prius simul agit, & postea successiue continuat intentionem. Sed licet hoc demus, non sequitur dari minimum in his qualitatibus, quia etiam in illa proportionē & excessu nō datur minimum, sed potest qualitas esse minor & minor in infinitum, & ita licet demus aliquid semper simul fieri in instanti, tamen respectu diuersorum agentium & diuersarum proportionum potest illud esse minus & minus intentum. Et præterea ille modus agendi non videtur necessarius, quia aliās, postquam agēs in instanti produxit illam partem qualitatis in passo, multo magis superabit resistentiam eius, quam antea: ergo plures etiam ager in quolibet instanti, quā in illo, quod repugnat successioni. Imo nulla esset sufficiens ratio successioni, quia in eodem instanti in quo ille gradus producitur manet agens cum eadem vel maiori proportionē: ergo statim sine successione vlla poterit perfectiorem effectum producere.

XVII. Quocirca si in eo casu agens prius introducit aliquid in instanti in tale passum, illud non est nisi primum indiuisibile qualitatis introducendæ, quia, ad vincendam resistentiam quoad illud sufficit instantanea mora. Nec videtur inconueniens, illud indiuisibile ita fieri, quia solum est quali in fieri, & in eo statu non permanet nisi per instans, nā immediatē post illi adiungitur aliquid qualitatis, & pro illo momento solum est in actuali emanatione à suo agere. Quod si hoc non placuerit, dicendū est quodiescunq; qualitas incipit cum resistentia passi, incipere successiue & per vltimum non esse, tardius autem, vel velocius, iuxta maiorem, vel minorem proportionem inter actiuitatem & resistentiam. Et tunc etiam illud indiuisibile potest incipere per vltimum non esse, quia non incipit adæquate & per se solum, sed simul cum aliis partibus & ad modum earum: sicut in successione extensiuæ necessario dicendum est.

Tom. II. Metaphys.

Ex his ergo satis factum est, & illi rationi, & omnibus fundamentis relictis in sect. præc. Secunda item ratio cum inductione, quæ ibi fiebat, expedita est, nā intentio qualitatis non est dispositio ad illā, sed quædam eius integritas, & ideo determinata intentio requiritur ad eius consummatam perfectionem, non vero simpliciter ad illius esse.

De termino maximo intentionis.

XIX.

Ex quo etiam facile responderetur ad tertiam rationem, in qua tangitur secunda pars præcipua huius quæstionis, quæ est de termino maximo intentionis. Dicendum est enim qualitates naturalis ordinis determinare sibi certum gradum summæ intentionis ad quam possunt peruenire ex natura rei. Tum quia vnaquæque res determinat sibi certum modum perfectionis intrinsecæ, qualis est intentio. Tum etiam, quia hæc qualitates commensurantur substantialibus formis, quarum sunt proprietates, vel naturalibus agentibus finitis à quibus fieri possunt. Et ideo non est similis ratio de termino paruitatis, tum quia res quæ in suo naturali statu postulat certam integritatem, in præternaturali & imperfecto retinet id quod potest suæ entitatis, quantumuis minimum sit: tum etiam quia agens finitum licet non possit excedere certam perfectionem effectus tamen intra illud terminum potest minorem & minorem effectū producere. Locutus sum autem de qualitatibus naturalibus, quia supernaturales & per se infusæ nō habent definitum terminum sui argumenti propter peculiare rationes, quas latius Theologi considerant. Locutus sum etiam de hac intentione ex natura rei, quia Deus per suam potentiam posset magis ac magis huiusmodi qualitates intendere, cum nulla implicatio contradictionis in hoc esse videatur. Et hæc de qualitatibus dixisse sufficiat.

DISPUTATIO XLVII.

De Relatione reali in communi.

Est duo præcedentia genera quantitatis & qualitatis, tractat Aristot. de Ad aliquid in 5. Metaphysicæ. 15. non quia perfectius sit in entitate sua, quam omnia sex vltima prædicamenta, cum Commentator 12. Metaph. com. 19. dicat relationem inter omnia genera esse minimæ entitatis: quod quæ verum sit, ex dicendis constabit. Non ergo perfectionis ordinem, sed ordinem doctrinæ videtur Aristoteles obseruasse, tum quia doctrina ad hoc prædicamentum pertinens, vniuersalius est, tum etiam quia est quodammodo necessaria ad cæterorum prædicamentorum cognitionem, eo quod magna ex parte videntur in relatione consistere. Accedit etiam, quod quam plurimæ relationes ad quantitatem & qualitatem proxime consequuntur. De relatione igitur prius in communi videbimus, an sit, quid sit, & quod duplex, & quas proprietates vel causas habeat: & deinde de præcipuis relationum generibus, earumque fundamentis ac terminis magis in particulari differemus.

SECTIO I.

An relatio sit verum genus entis realis, distinctum à reliquis.

Variæ rationes, quibus tota fere difficultas huius prædicamenti proponitur.

Prima ratio dubitandi esse potest, quia relatio vt relatio, nihil rei ponit in re, quæ referri dicitur: ergo non potest constituitur reale genus entis. Consequentia est euidens, quia reale genus fundatur in

Tr 3

tur in